

ODSJEK ZA SOCIJALNI RAD

**ULOGA MLADIH U POSLIJERATNOJ IZGRADNJI MIRA U
BOSNI I HERCEGOVINI**

- magistarski rad -

Kandidat/kinja:

Marina Papić

Broj indeksa: 720/II-SW

Mentor:

Prof. dr. Sanela Bašić

Sarajevo, listopad, 2020.

Sadržaj

Uvod.....	4
I. METODOLOŠKI OKVIR RADA	6
1.1. Problem istraživanja	6
1.2. Predmet istraživanja	7
1.2.1. Kategorijalno – pojmovni sistem.....	8
1.3. Ciljevi istraživanja.....	9
1.3.1. <i>Naučni cilj</i>	9
1.3.2. <i>Društveni cilj</i>	9
1.4. Sistem hipoteza.....	10
1.4.1. Generalna hipoteza.....	10
1.4.2. Posebne hipoteze	10
1.5. Metode istraživanja.....	10
1.6. Vremensko određenje predmeta istraživanja.....	12
1.7. Prostorno određenje predmeta istraživanja.....	12
II. TEORIJSKI OKVIR RADA	13
2.1. O FENOMENU MIRA I NASILJA	13
2.1.1. Pojmovno određenje mira.....	13
2.1.2. Pojmovno određenje nasilja	14
2.1.2.1. Direktno nasilje	14
2.1.2.2. Strukturno ili indirektno nasilje.....	14
2.1.2.3. Kulturno nasilje	15
2.1.3. Kultura (ne)mira	15
2.2. PROCES POSLIJERATNE IZGRADNJE MIRA	18
2.2.1. Pojmovno određenje poslijeratne izgradnje mira	18
2.2.1.1. Dimenzije mirne okoline	19
2.2.3. Vještine u međuljudskim odnosima potrebne za izgradnju mira	22
2.2.4. Pregled procesa izgradnje mira.....	23
2.3. ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA U SLUŽBI IZGRADNJE MIRA.....	25
2.3.1. Pojmovno određenje organizacija civilnog društva.....	25
2.3.2. Pretpostavke za angažman u organizacijama civilnog društva	26
2.3.3. Konceptualni pristupi neformalnom obrazovanju za mir	28
2.3.3.1. Kreativna piramida transformacije sukoba'	28
2.3.3.2. Civilizacijski heksagon Dietera Seenghasa	28

2.3.4. Poslijeratne mirovne aktivnosti organizacija civilnog društva u BiH	30
2.3.4.1. Strategije zaštite ljudskih prava organizacija civilnog društva u BiH	32
2.3.4.2. Institut za razvoj mladih - KULT	33
2.3.4.4. Centar za nenasilnu akciju.....	36
2.4. MLADI U PROCESU POSLIJERATNE IZGRADNJE MIRA.....	38
2.4.1. Socioekonomski položaj mladih.....	38
2.4.2. Osnaživanje (empowerment) kao model obrazovanja za ljudska prava i njegove mogućnosti u razvoju potencijala kod mladih u BiH	39
2.4.3. Civilni angažman u zajednici i njegove mogućnosti u razvoju potencijala kod mladih u BiH.....	41
2.4.4. Konceptualni pristupi ulozi mladih u procesu poslijeratne izgradnje mira	43
2.4.4.1. Mladi kao žrtve.....	43
2.4.4.2. Mladi kao počinitelji nasilja	44
2.4.4.3. Mladi kao graditelji mira	44
2.4.5. Potencijal mladih kao graditelja mira	45
2.5. SOCIJALNI RAD U SLUŽBI POSLIJERATNE IZGRADNJE MIRA.....	47
III. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	49
3.1. Rezultati anketnog upitnika provedenog među mladim osobama.....	49
IV. ZAKLJUČAK	64
LITERATURA	68
PRILOZI.....	72

Uvod

„Nema puta ka miru. Mir je put.“, rekao bi Mahatma Gandhi. Ako uzmemo u obzir da se put mora izgraditi, a po potrebi i popraviti, uviđamo da za oboje treba vrijeme i kontinuitet. Metaforično, govoreći u bosanskohercegovačkom kontekstu, još uvijek saniramo ratom uništeni put, katkad ga popravljujući materijalom koji mu je doista potreban, a katkad čineći dodatna oštećenja. Neosporno je da je minuli rat istraumatizirao bosanskohercegovčko društvo i da su ratne posljedice prilično izraženije nego određen oblik napretka. Upravo takvo stanje vapi za pokretačima poslijeratne izgradnje mira. Naime, poslijeratna izgradnja mira je proces koji olakšava uspostavu dugoročnog mira, te koji pokušava prevenirati nastanak novih sukoba, time što svoje djelovanje usmjerava ne samo na uzroke i posljedice sukoba kroz pomirenje, već i na izgradnju institucija, te političku i ekonomsku transformaciju.

Da bi proces poslijeratne izgradnje mira bio uspješan, neophodno je da uključuje i umrežava djelovanje svih aktera društva. Dakle, to nije proces koji na svojim plećima trebaju nositi samo organizacije civilnog društva, niti samo političari, niti samo vjerski službenici, niti samo mediji, itd. Tek zajedničkim djelovanjem i tim zajedničkim ciljem možemo govoriti o uspješnoj izgradnji mira.

Na prvu bismo pomislili da već živimo u miru, jer nema oružanog sukoba, nema svakodnevnih fizičkih napada i nemira. No, umjesto navedenog direktnog sukoba, odnosno nasilja, poslijeratno razdoblje nam donosi nove oblike nasilja (kulturno i strukturno). Njima provodimo hladni rat, koji kao i oružani, ima moć da načini štetu nesagledivih razmjera. Stoga, dok još uvijek postoji i najmanja nuda za izgradnju svjetlijie i mirnije budućnosti, postavlja se pitanje tko to u našem bosanskohercegovačkom društvu ima najveću snagu da pokrene proces promjene i izgradnje kulture mira, koja bi zamijenila postojeću kulturu nasilja?

Naslov teme istraživanja, no i brojni događaji iz ljudske povijesti ukazuju na mlade osobe kao na glavne pokretače promjena, glavne revolucionare, entuzijaste koji imaju potrebnu snagu da mijenjaju stvari na bolje u jednom društvu. No, sukob ratnih i poslijeratnih generacija, odnosno njihovih različitih vizija i percepcija prošlosti i budućnosti, jedna je od najvećih prepreka koja mladim ljudima stoji na putu ustrajne borbe za poslijeratnu izgradnju mira. Ipak, veliki broj mirovnih organizacija (ponajprije govoreći o organizacijama civilnog društva, koje broje značajan broj volontera) ukazuju da u bosanskohercegovačkom društvu

ipak postoji razvijena svijest o potrebi izgradnje mira i budućnosti bez straha. Organizacije civilnog društva su ponajviše usmjerene na rad sa mladim osobama, na njihovo obrazovanje, osnaživanje i pozitivan razvoj. Stoga će kroz ovaj istraživački rad biti sagledana uloga i značaj mlađih u poslijeratnoj izgradnji mira kroz analizu aktivnosti različitih organizacija civilnog društva u Bosni i Hercegovini. Također, nastojat će se istražiti koliko su te organizacije doprinijele poslijeratnoj izgradnji mira, te koliko je njihovo djelovanje korisno mlađim u Bosni i Hercegovini u pogledu doprinosa poboljšanju njihovog socio – ekonomskog položaja, obrazovanja, aktivizma i pozitivnog razvoja generalno.

I. METODOLOŠKI OKVIR RADA

1.1. Problem istraživanja

Poslijeratna izgradnja mira je proces bez čijeg postojanja, nekada sukobljene strane, ne mogu bilježiti uspjeh na bilo kojem drugom polju djelovanja, stoga je njegovo prisustvo u bosanskohercegovačkom društvu od osobitog značaja. Terminu "poslijeratne izgradnje mira" pristupalo se na različite načine. Neki su ga koristili kako bi opisali aktivnosti koje slijede nakon rata, drugi pak njime opisuju nove pristupe razvoju - s naglaskom na mir, dok treći izgradnju mira vide prvenstveno kao međuljudski i psihološki proces ili taj termin koriste kao sinonim za transformaciju konflikta. Ono što je sigurno – proces poslijeratne izgradnje mira jeste dugoročan proces, koji se gradi i zahtjeva uključenost svih društvenih nivoa i njihovih resursa, pri čemu će u ovom naučnom istraživanju biti naglasak na mladima i njihovoj ulozi. „Riječ je o procesu koji olakšava uspostavu dugoročnog mira, te koji pokušava prevenirati nastanak novih sukoba, time što svoje djelovanje usmjerava na uzroke i posljedice sukoba kroz pomirenje, izgradnju institucija, te političku i ekonomsku transformaciju.“ (Maise, 2003: 12).

Da bi razumjeli proces izgradnje mira i uopće radili na njemu, važno je razmotriti trenutno "stanje mira" u nekoj državi. Bosna i Hercegovina se nalazi još uvijek u sferi negativnog mira, odnosno odsustva oružanog sukoba, ali prisustva visokog stepena kulturnog i strukturnog nasilja, što je i karakteristično za postkonfliktne i tranzicijske zemlje. Negativan mir se odražava na sva područja unutar društva i države i očituje se kroz neuređen politički sistem, zakonodavnu razjedinjenost i diskriminaciju, međuetničku socijalnu distancu, visoke stope siromaštva, nezaposlenosti, intezivno prisustvo korupcije i kriminala, masovan odlazak mladih, neadekvatan sistem obrazovanja, koji ne prati stvarne potrebe tržišta rada i u velikom broju slučajeva, svojim sadržajem dodatno intezivira nacionalnu netrepeljivost.

Da je Bosna i Hercegovina još uvijek udaljena od "pozitivnog mira," i da na putu njegove, poslijeratne izgradnje postoje brojne prepreke, pokazuju prethodna istraživanja. No, ono na šta također ukazuju, jeste da ovaj proces sve više prepoznat u društvu i da su upravo njegovi provoditelji, u najvećem broju - mladi kroz aktivnosti organizacija civilnog društva, koje je zaduženo za koordinaciju mirovnih aktivnosti i uspostavu suradnje s drugim institucijama.

1.2. Predmet istraživanja

Posljedice rata iz 90ih godina na području Bosne i Hercegovine još uvijek intezivno prožimaju gotovo sve pore i razine društva, pri čemu najveći utjecaj ostavljaju na poslijeratne generacije mlađih ljudi. Usljed postojećih iskrivljenih i trostrukih interpretacija prošlosti i ratnih događanja, koje je sve teže razgraditi kako vrijeme odmiče, upravo ova grupa čini najrizičniju, ali i najmoćniju kariku u pogledu sprječavanja novih sukoba i poslijeratne izgradnje mira na području BiH, pri čemu predmet istraživanja upravo čini uloga mlađih u poslijeratnoj izgradnji mira.

Mladi čine društvenu grupu, čiji položaj od svršetka rata pa do danas nije značajnije unaprijeđen. Još uvijek je za mlade karakteristična visoka stopa nezaposlenosti, niska stopa onih koji se odlučuju za visoko obrazovanje i koji pronađe zaposlenje u svojoj struci, potom želja za odlaskom iz zemlje, apatija i beznadežnost izazvana postojećim destruktivnim sistemom, gdje mlađi stječu mišljenje da legalnim i moralnim sredstvima ne mogu ostvariti veći uspjeh u vlastitoj zemlji, niti mogu značajnije svojim djelovanjem utjecati na promjene u društvu, zbog čega je primjetan i njihov slabiji angažman u aktivnostima koje provode organizacije civilnog društva.

Iako trenutni uvjeti nagovještavaju tendenciju dalnjeg pogoršavanja položaja mlađih, ipak postoje brojne inicijative, ponajprije pomenutog civilnog društva, kao temeljnog koordinatora aktivnosti procesa izgradnje mira, koje uspješno rade na pozitivnom razvoju mlađih kroz instrumente informiranja, obrazovanja za ljudska prava, osnaživanja i poticanja aktivnijeg angažmana, kroz različite oblike treninga, radionica, seminara, što ipak u značajnoj mjeri doprinosi poboljšanju prilika i trenutne perspektive mlađih.

Civilnim angažmanom mlađih na polju izgradnje mira, otvara se mogućnost da se institucionalno podrže njihove ideje i djelovanja i da se učvrsti učenje o razvojnoj strategiji mlađih, koja je usmjerena na razvoj liderstva i razvoj ličnog identiteta, osjećaja odgovornosti, brige i pripadnosti. Polje izgradnje mira je široko i ostvaruje se kroz obrazovanje, kulturu, turizam, sport, što znači da se mlađim otvara prilika samostvarenja i vlastitog razvoja u različitim aspektima.

Mlađi ljudi, svojom energijom, kreativnošću, sposobnostima adaptacije na nove tehnološke trendove, mogu djelovati kao mirovni posrednici u vlastitoj zajednici i šire, što i jeste cilj. Dakle, obrazovanjem mlađih za izgradnju mira, oni su osposobljavaju za transformaciju

narušenih odnosa u društvu te za promjene kako na osobnom, tako i na međuljudskom, kulturnom i strukturalnom nivou.

Također, mladi kao društvena grupa, i kao graditelji mira, između ostalog čine važan segment i za profesiju socijalnog rada, čije djelovanje je također usmjereno na zaštitu ljudskih prava, kao i na prevenciju bilo kojeg oblika nasilja i diskriminacije. Socijalni rad je profesija neophodna u svakom društvu, i kao takva obavezna je pratiti stanje jednog društva i shodno tome djelovati, pri čemu upravo rad s mladima na ovom području omogućava profesiji da se aktivno i uspješno suoči s brojnim izazovima koje je minuli rat stavio pred nas, a osobito pred mlade.

1.2.1. Kategorijalno – pojmovni sistem

- **Mladi** - osobe u životnoj dobi od navršenih 15 do navršenih 30 godina starosti. Svaka mlađa osoba ima pravo na potporu i unapređivanje svoga razvoja da postane odgovorna za sebe i društveno suodgovorna ličnost, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi. (član 4., stav 1. Zakon o mladima FBiH)
Radi ostvarivanja prava iz stavka 1. potpora mladima treba posebice:
 1. unapređivati individualni i socijalni razvoj mlađih ljudi i doprinijeti sprječavanju njihova mogućeg zapostavljanja;
 2. provoditi politike kojima se djeluje na negativne trendove po mlađe u oblastima iz čl. 25.;
 3. doprinijeti održavanju i stvaranju pozitivnih životnih uvjeta za mlađe, kao i okruženja koje je ugodno za mlađe;
 4. štititi mlađe od opasnosti karakterističnih za njihovu dob, a kojima mogu biti izloženi (član 5. Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine)
- **Rad sa mladima** jeste planirana, svrshishodna i svjesna potpora mladima kroz njihovo dobrovoljno sudjelovanje. (član 4., stav 11. Zakon o mladima FBiH)
- **Organizacije civilnog društva (OCD)** su neprofitne organizacije koje osnivaju građani i rukovode istim, neovisno o državnom (javnom) aparatu. Kada se govori o organizacijama civilnog društva, obično se misli na neprofitne, nevladine i vanstranačke organizacije o kojima će ovdje biti riječi. One realizuju društveno korisne aktivnosti u skladu s potrebama njihove ciljne grupe, ili u interesu šire

zajednice, djelujući tako na probleme koje država ne može sama da riješi ili im ne pridaje dovoljno pažnje . (Omerefendić, 2014: 12)

- **Poslijeratna izgradnja mira** - je proces koji olakšava uspostavu dugoročnog mira, te koji pokušava prevenirati nastanak novih sukoba, time što svoje djelovanje usmjerava na uzroke i posljedice sukoba kroz pomirenje, izgradnju institucija, te političku i ekonomsku transformaciju. (Maisse, 2003: 12)
- **Pozitivan mir** – smanjenje strukturalnog i kulturnog nasilja; postojanje pravde, jednakosti i ostalih socijalnih i političkih dobara. (Galtung, 2009: 380)
- **Negativan mir** - odsustvo rata, oružanog sukoba, direktnog nasilja. (Galtung, 2009: 380)

1.3. Ciljevi istraživanja

1.3.1. Naučni cilj

Naučni cilj istraživanja jeste stjecanje naučnog saznanja o ulozi i značaju mladih u procesu poslijeratne izgradnje mira, kroz analizu mirovnih aktivnosti različitih organizacija civilnog društva. Naučni cilj je ujedno i stjecanje naučnog saznanja o doprinosu civilnog društva poslijeratnoj izgradnji mira kroz obrazovanje mladih, kao i saznanja koliko je to mladima korisno i da li je BiH djelovanjem mladih na korak bliže pozitivnom miru. Također naučni cilj jeste stjecanje naučnog saznanja o socijalnim, političkim, ekonomskim i drugim faktorima koji se javljaju kao izazovi uključivanja mladih u proces poslijeratne izgradnje mira.

1.3.2. Društveni cilj

Društveni cilj jeste primjena stečenog, naučnog saznanja u poslijeratnom, bosanskohercegovačkom društvu, odnosno njegov doprinos povećanju broja mladih, koji se dobrovoljno uključuju u mirovne aktivnosti, kao i poboljšanju rada i koordinacije organizacija civilnog sektora. Rezultati naučnog istraživanja ukazat će na faktore koji stoje na putu poslijeratne izgradnje mira, a koje je cilj otkloniti ili umanjiti. Osim toga, rezultati će doprinijeti i osviještavanju javnog mnijenja o važnosti postojanja aktivnosti koje su usmjerene na izgradnju mira, i činjenici koliko je važno osnaživanje mladih, kao glavnih nositelja promjena na tome putu.

1.4. Sistem hipoteza

1.4.1. Generalna hipoteza

Poslijeratna izgradnja mira je dugoročan proces, koji se odvija kroz koordinirane aktivnosti, metode i sredstva organizacija civilnog društva, pri čemu vodeću ulogu u njihovom učešću imaju mladi. Iako su mladi u nepovoljnem socijalnom položaju, mirovnim obrazovanjem, osnaživanjem i pozitivnim razvojem mlađih, omogućava se pozitivna transformacija narušenih, društvenih odnosa na svim nivoima.

1.4.2. Posebne hipoteze

- Nepovoljan socijalni položaj mlađih i još uvijek osjetne posljedice rata utječu na slabiji angažman mlađih u aktivnostima civilnog društva, no bez obzira na to, mladi imaju vodeću ulogu u realizaciji mirovnih aktivnosti i pokretanju promjena u društvu.
- Glavni akteri poslijeratne izgradnje mira su mladi i organizacije civilnog društva, koje uspješno rade na pozitivnom razvoju i aktiviranju mlađih.
- Civilnim angažmanom mlađih na polju poslijeratne izgradnje mira, pospješuje se mogućnost institucionalnog podržavanja njihovih ideja.
- Poslijeratna izgradnja mira se odvija kroz različite oblike radionica, seminara, treninga, koje imaju za cilj osnaživanje i obrazovanje mlađih na ovom području.
- Obrazovanjem mlađih za izgradnju mira, omogućiti će se transformacija narušenih društvenih odnosa, te pozitivne promjene na osobnom, međuljudskom, kulturnom i strukturalnom nivou.
- Socijalni rad je profesija koja je u službi zaštite ljudskih prava i prevencije nasilja, stoga zahtjeva veći broj uključenih socijalnih radnika u aktivnostima izgradnje mira i osnaživanja mlađih.

1.5. Metode istraživanja

Naučno istraživanje na temu "Uloga mlađih u poslijeratnoj izgradnji mira" je teorijsko – empirijskog karaktera. Teorijsko, zato što se oslanja na postojeća teorijska saznanja o predmetu istraživanja, a empirijsko, jer je predmet istraživanja društvena stvarnost o kojoj se

izgrađuju naučna saznanja kroz složen proces prikupljanja i obrade empirijskih podataka adekvatnim metodama i zaključivanja na osnovu njih.

Pristup ovom istraživanju je integralno – sintetički, gdje se ne favorizira nijedan posebno metodološki pravac, što predstavlja jedan opći pogled na temu istraživanja.

Naučno istraživanje će biti sprovedeno kroz primjenu sljedećih metoda:

Od *osnovnih metoda*, u ovom istraživanju će biti primjenjene sve metode jer one čine neizbjegnu osnovu svih drugih metoda, samo što neće biti sve primjenjene u istoj mjeri i na isti način. Naglasak je stavljen na analizu kojom će se otkriti sastav i struktura cjeline predmeta istraživanja, kao i odnosi, veze, svojstva, uloge i funkcije i značaj činilaca u egzistenciji cjeline. Za spajanje činioца u teorijsku cjelinu, koja je prethodno podvrgnuta analizi, koristit će se sinteza. Njome će se otkriti ne samo poznate veze i odnosi, nego i potencijalne mogućnosti cjeline, njenih činilaca i dijelova.

Od *općenaučnih metoda* u ovom istraživanju primjenjivat će se hipotetičko – deduktivna i statistička metoda.

Hipotetičko – deduktivna jer je postulirana na selektivnom i provjeravanom, potvrđenom društvenom iskustvu, u ovom slučaju mladih ljudi u procesu poslijeratne izgradnje mira i statistička metoda jer je jedina metoda kojom se mogu istraživati masovne pojave, a društvo i društvene pojave jesu masovne.

Od *metoda pribavljanja podataka* primjenit će se metoda ispitivanja, metoda analize sadržaja dokumenata i metoda studije slučaja.

Metodom analize sadržaja dokumenata otkrivamo smisao i značaj podataka, promišljanjem sadržaja i forme dokumenata, odnosno postojeće literature - periodičnih izvještaja, stručnih i naučnih radova, koji se odnose na ovu problematiku.

U okviru metode ispitivanja bit će korištena anketa, kao njen instrument. Anketa će biti formirana u pismenom obliku, gdje će se za anketiranje koristiti anketni upitnik sastavljen od seta pitanja formuliranih za potrebe ovog istraživanja.

Još jedna metoda koja će biti korištena jeste metoda studije slučaja kojom će se uloga mladih u poslijeratnoj izgradnji mira istražiti i sagledati kroz aktivnosti organizacija civilnog društva.

Uzorak: Uzorak ispitanika je reprezentativan i namjeran. Obuhvaća 60 ispitanika iz reda:

- mladih, mirovnih aktivista u okviru različitih mirovnih organizacija civilnog društva koje djeluju na području BiH.

1.6. Vremensko određenje predmeta istraživanja

Naučno istraživanje teme "Uloga mladih u poslijeratnoj izgradnji mira u Bosni i Hercegovini" vezuje se za period od 2015. do 2020. godine.

1.7. Prostorno određenje predmeta istraživanja

Naučno istraživanje teme "Uloga mladih u poslijeratnoj izgradnji mira u Bosni i Hercegovini" provest će se na nivou Bosne i Hercegovine (Federacija Bosne i Hercegovine, Republika Srpska i Distrikt Brčko).

II. TEORIJSKI OKVIR RADA

2.1. O FENOMENU MIRA I NASILJA

2.1.1. Pojmovno određenje mira

Mir je jedan od onih pojmoveva koji svakodnevno upotrebljavamo, čak i neprimjetno, no to je također jedan od pojmoveva o kojem se ljudi puno ne pitaju, smatrajući da su upoznati s njegovim značenjem. No, mogućnost njegovog definiranja je raznolika. Svaki od aspekata: polemološki, sociološki, filozofski, irenološki ima svoja specifična obilježja.

Prema Beridan, Tomić i Kreso (2001), kako je navedeno u radu Ćosić (2017: 345) „mir predstavlja stanje suprotno ratu, stanje koje prethodi ratu i koje slijedi iza njega. Normalno i uobičajeno, ustaljeno funkcioniranje državnog i javnog poretku, stanje javne i privatne sigurnosti građana i javnog reda, u kojem se masovno ne koristi oružje i vojna sila u borbene svrhe.“

„Dolf Sternbeger pravi razliku između političkog pojma mira kao sporazuma i pojma mir u kojem historijsko – religijska opservacija mir shvaća kao promjenu čovjeka i čovječanstva. Sternbergovo političko poimanje mira možemo uočiti i u primjeru Bosne i Hercegovine, jer ono podrazumijeva mirovne sporazume, mirovne procese, mirovne posrednike, međunarodne organizacije, itd.“ (Ćosić, 2017: 345).

Neodvojivo ime i "otac" koncepta mira, Johan Galtung u svom djelu "Mirnim sredstvima do mira" ulazi u samu srž fenomena mira, ali i njegovog ključnog protivnika – nasilja, bez kojeg bi i sam mir bio neobjašnjiv. Polazi od razlikovanja i definiranja pozitivnog i negativnog mira. Negativnim mirom smatra onaj mir koji dolazi nakon što se okonča rat i koji podrazumijeva samo odsustvo direktnog nasilja, dok pozitivan mir podrazumijeva mnogo više od toga. Pozitivan mir podrazumijeva pozitivan razvoj društva, odnosno da taj mir sadrži, ne samo formalno postojanje općeg blagostanja, ravnopravnosti, slobode i zaštićenih ljudskih prava, nego i njihovo ostvarivanje u društvenoj praksi.

2.1.2. Pojmovno određenje nasilja

U središtu Galtungovih definicija mira, ali i definicija mira drugih autora, uvijek se nalaze pojmovi: nasilje, sukob ili rat, što potvrđuje činjenicu da je nasilje ključni protivnik mira i da se mir može definirati tek u sagledavanju tog konteksta, odnosno konteksta mira i nasilja.

U namjeri da obuhvati fenomen nasilja u korijenu i otkrije njegov suštinski sadržaj, Johan Galtung (2009: 54) predstavlja nasilje kroz sljedeću podjelu:

1. direktno nasilje
2. strukturno ili indirektno nasilje
3. kulturno nasilje

2.1.2.1. Direktno nasilje

„Direktno nasilje je namjerno, jasno, vidljivo nasilje i javlja se u sferi ličnosti, društva i svijesti, a vrše ga pojedinci koji djeluju samostalno ili u okviru kolektiviteta. Može se podijeliti na verbalno i fizičko.“ (Galtung, 2009: 54) Najočitiji i još uvijek osjetni primjer direktnog nasilja u Bosni i Hercegovini, jeste minuli rat, koji je stvorio plodno tlo za razvoj i svih drugih oblika nasilja. Za direktno nasilje možemo reći da se javlja kao posljednji oblik nasilja ili kao posljedica postojanja strukturnog ili kulturnog nasilja.

2.1.2.2. Strukturno ili indirektno nasilje

„Strukturno ili indirektno nasilje potječe iz društvene strukture, ono se javlja između ljudi i društava.“ (Galtung, 2009: 54). Također, strukturno nasilje razumijemo kao nasilje koje proizvodi sama država. Postojanje društvene nejednakosti, nemogućnosti ravnopravnog uživanja ljudskih prava - glavni su indikatori prisutnog strukturnog ili indirektnog nasilja. Ova vrsta nasilja često vodi ka sekundarnom nasilju koje uključuje ratove, kriminal, porodično nasilje, razvoj ovisnosti, samoubojstva. Ove devijacije nastaju kada društveni sistemi, institucije, politike ili kulturna uvjerenje zadovoljavaju potrebe i prava pojedinaca ili pojedinih društvenih grupa na štetu drugih. Na taj način društvo propagira strukturno nasilje,

ohrabrujući postojanje socijalnih razlika i preplavljujući cijelo društvo njime, rizikujući razvoj i svih drugih oblika nasilja.

2.1.2.3. Kulturno nasilje

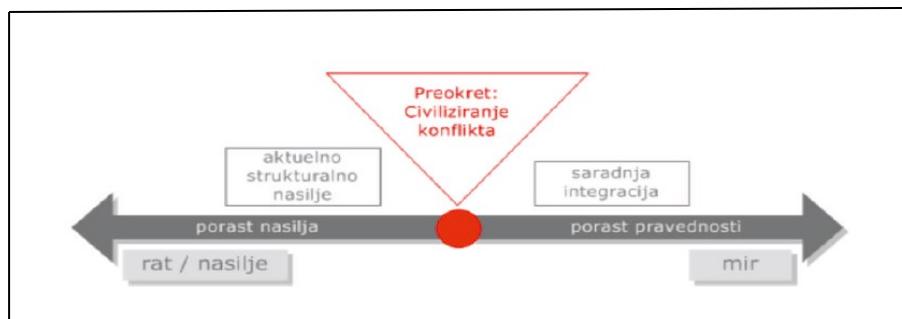
„Prema sadržaju, kulturno nasilje se dijeli na: religiju, ideologiju i pravo, jezik i umjetnost, a prema nosiocima na: univerzitete, škole, medije.“ (Galtung, 2009: 54). Iako bi navedeni sadržaj i nosioci trebali biti u službi doprinosa dobrobiti društva, postoji i mogućnost njihove zloupotrebe, namjerne ili nemjerne, pri čemu se javlja kulturno nasilje. Njegova uloga je jasna – on legitimizira direktno i strukturno nasilje i upravo zbog toga predstavlja najopasniji oblik nasilja. To je nasilje koje kao građani trpimo, ali i koje najčešće sami proizvodimo. Jedan takav primjer jeste kulturno nasilje unutar porodice, gdje generacije koje su učestvovale u prethodnom ratu i pretrpjele njegove strahote, sada taj jaz i netrepljivost prenose na poslijeratne generacije, koje također te iste priče potencijalno komponiraju u nove naraštaje, formirajući mišljenje da bi na osnovu toga svaki naredni rat bio opravдан.

2.1.3. Kultura (ne)mira

Pojam "kulture mira" je neopravdano zapostavljen pojam u društvenoj praksi, a pojam od osobite važnosti za razumijevanje procesa izgradnje mira. Naime, cjelokupna ljudska povijest prožeta je i oblikovana fenomenom nasilja. Jedan od njegovih najpogubnijih primjera jeste Drugi svjetski rat, koji svojim formalnim okončanjem nije značio konačni mir, nego čak još veću opasnost – sukob između sila pobjednica Drugog svjetskog rata – SAD-a i Sovjetskog saveza. Da se ostvario njihov naum, koji je uključivao atomsko naoružanje ovaj put, čovječanstvo ne bi započelo samo novi rat, nego bi došlo do njegovog potpunog uništenja. No, paralelno s onima koji su osmišljavali novi rat, s druge strane se osmišljavalo na koji način sada uspostaviti mir. Stoga šezdesetih godina prošlog stoljeća se javljaju prve ideje, predavanja i časopisi, koji na interdisciplinarni način problematiziraju nasilje i pojavu atomskog oružja (kao instrument potpunog istrebljenja čovječanstva), s ciljem formiranja i realiziranja određenih obrazaca ponašanja na međunarodnom nivou koji bi bili prihvativi za obje strane (SAD-a i Sovjetski savez). Tada na scenu stupaju "mировне студије" kao znanstvena disciplina, u okviru kojih se javlja i njihova ključna subdisciplina "kultura mira."

Sloboda, pravda, solidarnost, ravnopravnost, tolerancija univerzalne su ljudske vrijednosti, ali i kamen temeljac kulture mira. Da bismo je još bolje razumjeli, predstaviti ćemo kulturu mira kroz prikaz grafa transformacije, odnosno civiliziranja konflikta Ragnara Müllera (2014):

Slika 1. Transformacija/civiliziranje konflikta

Müller, 2014.

Iako kultura mira sadrži riječ "mir," moramo shvatiti da to nije njena osnovna odrednica. Do potrebe izgradnje kulture mira dođe upravo zbog postojanja konflikta (nasilja) u određenom društvu. Razrješavanje tog konflikta izuzetno je složen i nimalo jednostavan zadatak. Prije svega je važno razjasniti koji su to uzroci konflikta, koji još uvijek proizvode tenzije i napetost u društvu, potom priznati njihovo postojanje i pristupiti njihovom razrješavanju nenasilnim putem i sredstvima. Možemo reći da kultura mira zapravo teži civiliziranju konflikta i transformaciji postojećih nasilnih obrazaca u društvu u nenasilne. Što bi onda značilo civiliziranje konflikta? Nenasilna komunikacija, nenasilan pristup konfliktu, uvažavanje potreba i interesa drugih, empatija, preduvjet su rasta vektora na kojem se nalazi mir, jer samo na osnovu navedenih odrednica osnažujemo integraciju i suradnju u društvu.

Nasuprot tome, ako odbijamo vršiti kreativnu transformaciju našeg konflikta, vektor na kojem je rat, odnosno nasilje, ponovno se razvija, te se istovremeno razvijaju nasilni obrasci, koji stvaraju prostor za nove sukobe. Kako do toga ne bi ponovno došlo, izgradnji kulture moramo pristupati kao sveobuhvatnom procesu u kojem učestvuju različiti društveni akteri (ne samo civilno društvo, čija uloga je u ovome procesu vodeća), o čemu i ovisi uspješnost njene izgradnje.

I prema Galtungu (2009: 22), rješenje konflikta predstavlja "novu formaciju" koja podrazumijeva da je: prihvatljiva za sve aktere i koju svi akteri trebaju provoditi.

Ćurak (2017) objašnjava "kulturu mira" kao „pozitivnu provokaciju za dubinsku čovjekovu prirodu, prirodu koja nije samo nasilna, nego i dobra i humana. Šta će prevladati, ne tiče se samo društvenog konteksta nego i pojedinaca.“ Gandhijeva misao da „budemo promjena koju želimo vidjeti,“ nije samo ustaljeno korištena fraza, nego kamen temeljac izgradnje mira. Vođeni tom mišlju, prije svega trebamo pristupiti promjeni vlastite negativne percepcije o drugima i prihvatići postojeće različitosti, koje su se dosada nametale kao uzrok prethodnih i potencijalnih konflikata. Upravo konstruktivno prihvaćanje tih razlika predstavlja polaznu točku izgradnje željene kulture mira.

2.2. PROCES POSLIJERATNE IZGRADNJE MIRA

2.2.1. Pojmovno određenje poslijeratne izgradnje mira

"Prevencija sukoba," "stvaranje mira," "održavanje mira," "osnaživanje mira," "izgradnja mira," naizgled su termini koje bi mogli poistovijetiti, no zapravo granice među njima su prilično određene i značajne. Ono što je predmet našeg interesiranja jeste "poslijeratna izgradnja mira" kojoj se pristupalo na različite načine. Poslijeratna izgradnja mira najčešće se odnosila na aktivnosti koje slijede nakon rata, odnosno aktivnosti usmjerenе ka sprječavanju nastanka novog sukoba. Shvativši da faza negativnog mira u kojem se svako društvo nađe neposredno nakon rata, nije željena faza odnosno cilj, terminu poslijeratne izgradnje se počelo pristupati sa različitih aspekata. Dakle, ni u samim definicijama cilj poslijeratne izgradnje mira nije samo sprječavanje novog sukoba, nego djelovanje na njegove uzroke i poboljšanje trenutnog stanja s ciljem uspostavljanja trajnog, pozitivnog mira, odnosno kulture mira.

Prema Bašić (2011: 119) „važnost i neophodnost postkonfliktne izgradnje mira proizlazi iz razumijevanja da ovaj proces pokriva širok spektar pitanja usmjerenih na adresiranje stvarnih i osnovnih izvora sukoba postavljajući tako mir na trajnije, samoodržive temelje. Ovo uključuje: demilitarizaciju i restoraciju reda, reformu institucija povezanih sa sigurnošću i pravosuđem, izgradnju institucija i promociju formalne i neformalne političke participacije, podjelu moći i druge tehničke mehanizme usmjerene k transformaciji funkcionalnih odnosa, repatrijaciju izbjeglica, monitoring izbora, pitanja zloupotrebe, kršenja i zaštite ljudskih prava, do širih pitanja pomirenja i smanjenja negativnih, neprijateljskih percepcija.“

Da bi razumjeli proces izgradnje mira i uopće radili na njemu, važno je razmotriti trenutno "stanje mira" u nekoj državi, odnosno razmotriti da li je ona u sferi prethodno definiranog negativnog ili pozitivnog mira. Osim toga, važno je utvrditi dimenzije, principe, vrijednosti, pristupe i kapacitete od kojih polazi i na kojima se proces temelji.

Za Bosnu i Hercegovinu je karakteristično to da se još uvijek nalazi u sferi negativnog mira odnosno odsustva oružanog sukoba, ali prisustva visokog stupnja kulturnog i strukturnog nasilja, što je i karakteristično za postkonfliktne i tranzicijske zemlje. Negativan mir ili možda preciznije rečeno - labilno primirje, odražava na sva područja unutar društva i države i očituje

se kroz neuređen politički sistem, zakonodavnu razjedinjenost i diskriminaciju, međuetničku socijalnu distancu, visoke stope siromaštva, nezaposlenost, intezivno prisustvo korupcije i kriminala, masovni odlazak mladih, neadekvatan sistem obrazovanja, koji ne prati stvarne potrebe tržišta rada i u velikom broju slučajeva, svojim sadržajem dodatno intezivira nacionalnu netrepeljivost.

2.2.1.1. Dimenzije mirne okoline

Jasno je da je izgradnja mirne okoline kamen temeljac za bilo koju vrstu napretka, koju bi željeli postići, stoga je važno predstaviti i njene sljedeće tri temeljne dimenzije:

- Prva, „*strukturalna dimenzija* se odnosi na socijalne uvjete koji dovode do nasilnog sukoba.“ (Gvozdanović, Potočnik, 2009: 12). Ova dimenzija upućuje na potrebu nužnog suzbijanja postojećeg strukturnog nasilja, odnosno takvih socijalnih uvjeta u kojima prevladava nejednak pristup ljudskim pravima i resursima, kroz ojačavanje izvršne i zakonodavne vlasti i istovremeno jačanje civilnog društva.
- Druga, „*relacijska dimenzija* odnosi se na reduciranje posljedica ratnih sukoba kroz transformaciju narušenih odnosa.“ (Gvozdanović, Potočnik, 2009: 13). Dakle, ovdje je riječ o provedbi aktivnosti koje se tiču izgradnje mirnije budućnosti, odnosno o aktivnostima usmjerenim ka izgradnji zajedničke i svestrano prihvatljive vizije budućnosti kroz dijalog, pomirenje i opraštanje.
- I posljednja, *osobna dimenzija* je veoma važna s obzirom da je vlastita svijest i ponašanje najčešće jedino što smo u mogućnosti promijeniti. Tek promjenom na sebi, možemo težiti ka promjeni šireg društva. Dakako, u tom procesu je osobito značajno postojanje društvene podrške, jer samo zajedničkim djelovanjem i snagama je moguće suzbiti globalni fenomen nasilja i nemirne okoline.

Iako smo u prethodnom dijelu utvrdili da je bosanskohercegovačko društvo, još uvijek visokokonfliktno društvo, važno je, makar i sitnim koracima, kretati se ka promjeni, i to kroz sve tri pomenute dimenzije. Samo istovremeno i plansko kretanje stvara uvjete za pozitivnu promjenu socijalnih struktura i institucija, te ujedno i stavova i ponašanja ljudi jednih prema drugima.

2.2.2. Ključni akteri poslijeratne izgradnje mira

Ključne aktere možemo predstaviti kroz "koncept višesmjerne diplomacije" ambasadora Johna McDonalda i Louise Diamond (1991: 241). Ovaj koncept opisuje različite sektore kroz koje ključni akteri izgradnje mira djeluju, i to kroz obaveznu uokvirenost u koncepte pravde, pravednog mira i ljudske sigurnosti od kojih polazi i na kojima završava.

Međunarodna intervencija ključna je u procesu poslijeratne izgradnje mira, stoga polazimo prvenstveno od međunarodnih institucija, kao vodećih medijatora u konfliktnim zemljama poput Bosne i Hercegovine, koji kroz preventivnu diplomaciju, izgradnju kapaciteta, sankcioniranje državnih aktera ograničavaju prostor za nasilje, a nasuprot tome podržavaju izgradnju mira.

Nakon međunarodnih institucija, ključnu ulogu odigrava Vlada. Adekvatnom zakonodavnom i izvršnom vlašću, za čije stvaranje je zasluzna Vlada, uspješno bi se provodio i prethodno pomenuti naum međunarodnih institucija, te bi se njome ograničilo propagiranje neravnopravne raspodjele i dostupnosti ljudskih prava i resursa u društvu.

Organizacije civilnog društva u teoriji bi zauzimale ključnu ulogu nakon Vlade, no u našem kontekstu, one su iznad, i najzaslužnije su za provedbu mirovnih, humanitarnih i brojnih drugih aktivnosti o kojima će u nastavku biti riječ.

U Bosni i Hercegovini tri najzastupljenije religije su: Islam, Pravoslavlje i Katoličanstvo, te shodno velikom broju vjernika, i njihove posvećenosti religiji, postoji i veliki broj vjerskih organizacija i aktivnosti. Kroz navedene organizacije i aktivnosti, vjerski lideri, kao naredni akteri, imaju s jedne strane mogućnost, s druge strane i odgovornost da kroz njih promoviraju suživot, toleranciju, nenasilje, humanost.

Kako je spomenuto, izgradnja mira ne podrazumijeva samo okončanje oružanog sukoba, nego i postojanje općeg blagostanja. Manjak osnovnih sredstava za život ili apsolutno siromaštvo u jednom društvu znak je da to društvo još uvijek stagnira sa izgradnjom mira. Stoga, različita poduzeća i strukovna udruženja, kao sljedeći ključni akteri, mogu korisnicima osigurati ta potrebna sredstva i usluge i na taj način poslužiti općem dobru.

Ukoliko uzememo u obzir da je obrazovanje prvi i osnovni korak u procesu izgradnje mira, jasno je da univerziteti i škole, odnosno odgojno - obrazovni sistem generalno zauzima također vodeće mjesto. Njihov zadatak je objektivno kristaliziranje uzroka konflikata u prošlosti i podučavanje načinima izgradnje mirnije budućnosti, pri čemu u našem kontekstu, na to su više usmjerene organizacije civilnog društva kroz neformalno obrazovanje.

Globalizacija koja je zahvatila gotovo cijeli svijet, medije je podignula na izrazitu visinu i dala im moć da upravljaju stanjem (ne)mira u svijetu, stoga njih navodimo kao sljedeće aktere, čije etično i moralno djelovanje izuzetno utječe na stvaranje percepcije o drugim ljudima i događajima u svijetu i shodno tome na proces izgradnje mira.

Medijske ličnosti i umjetnici su zbog broja osoba koje prate njihov rad, također odgovorne za proces izgradnje mira i imaju mogućnost prenošenja pozitivnih poruka svijetu.

Posljednje navodimo građane i organizacije bliske lokalnoj zajednici, za koje možemo slobodno reći da najvećim dijelom na svojim leđima nose proces izgradnje mira. Bez međunarodne intervencije, domaćeg zakonodavnog okvira, obrazovanja, podrške obrazovanju, toleranciji i miru, teško je pristupiti izgradnji mira, no građani kroz svoju slobodnu volju i organizacije koje organiziraju i realiziraju mirovne aktivnosti ipak daju najveći doprinos.

2.2.3. Principi izgradnje mira

Da bi proces izgradnje mira zaživio, on mora imati principe i vrijednosti na kojima se zasniva i kojima se vodi kroz svaku od faza njegovog provođenja. Stoga Schirch (2004: 59) navodi sljedeće:

1. Propitivanje vrijednosti
2. Analiziranje konflikta i nasilja
3. Zadovoljenje osnovnih potreba i prava
4. Dugoročno planiranje
5. Transformacija cjelokupnog sistema
6. Koordinacija aktivnosti i aktera

7. Identificiranje i stvaranje moći
8. Osnaživanje drugih
9. Smatrati kulturu resursom
10. Korištenje kreativnosti

Težnje ka pozitivnim promjenama u društvu nisu težnje samo tranzicijskih nego i onih razvijenih društava s obzirom da idealno društvo ne postoji. Da bismo uopće zakoračili ka tim promjenama, neophodno je propitivati prije svega vlastite vrijednosti, a potom i vrijednosti organizacija usmjerenih ka izgradnji mira, čija valjanost će se na najbolji način utvrditi provođenjem evaluacije dosadašnjih aktivnosti.

Nakon što smo preispitali vlastite vrijednosti, važno je pristupiti analizi konflikta i nasilja odnosno njihovog uzroka, dinamike, te svakako analizi vlastitih mogućnosti i resursa pomoću kojih bi djelovali na postojeći konflikt i nasilje.

Stvaranje pozitivnih promjena i mirne budućnosti iziskuje dugoročno planiranje umjesto kratkoročnih rješenja. Stoga je važno "osluškivati" potrebe društva, osobito kada je riječ o zadovoljenju osnovnih prava i potreba bez kojih bi priča o dalnjim koracima izgradnje mira bila uzaludna. Tek nakon toga možemo pristupiti razmišljanju o transformaciji cjelokupnog sistema (dakle od transformacije od osobnog do strukturalnog nivoa). Jasno je da je preuvjet međusobno partnerstvo i koordinacija aktivnosti različitih aktera koji su usmjereni kako na vlastite, tako i na potrebe drugih ljudi i društvu. Moć u društvu nije jednako raspoređena, no njen identificiranje i nenasilno korištenje vjetar je u leđa procesu izgradnje mira. Osnaživanje drugih u navedenom procesu, korištenje kulture kao resursa i korištenje kreativnosti, nepogrešiva je primjena kombinacije principa i možemo reći, uspješne provedbe procesa izgradnje mira.

2.2.3. Vještine u međuljudskim odnosima potrebne za izgradnju mira

Proces izgradnje mira, da bi bio uspješan, mora imati i detaljno promišljen plan izgradnje. Taj plan prije svega mora sadržavati ciljeve osjetljive na sukobe i društveni kontekst u kojem se odvija, te tendencije promjene od mikro – ka makro nivou. Svaki cilj mora imati svoj smisao,

a taj smisao mu pružaju vrijednosti na kojima se temelji. No vrijednosti same po sebi nisu dovoljne, nego za rješavanje konflikata (osobito u poslijeratnim društvima) potrebno je posjedovanje određenih vještina, koje također svoje temelje imaju u vrijednostima zadovoljenja ljudskih potreba i zaštita ljudskih prava, međuovisnosti, partnerstva, ograničavanja svih oblika nasilja, a to su prema Schrich (2004: 21):

- vještine samopropitivanja
- vještine aktivnog slušanja
- vještine diplomatskog i asertivnog govora
- vještine postavljanja pitanja
- vještine kreativnog rješavanja problema
- vještine dijaloga
- vještine pregovaranja
- vještine medijacije

Vještine u međuljudskim odnosima predstavljaju osnov za demokratske procese u kojima je ljudima omogućeno učešće u donošenju bitnih odluka, koje se mogu odraziti na njihov život. One predstavljaju pogon za proces izgradnje mira, jer bez njih, taj proces bi se svodio samo na međusobno, besciljno prepiranje mirovnih aktivista, te širih masa koje rasplamsavaju mržnju, jaz i netrepeljivost.

2.2.4. Pregled procesa izgradnje mira

Kako smo prethodno spomenuli, pristupi procesu poslijeratne izgradnje mira su različiti. Shodno tome, svaki od njih usmjeren je na specifične zadatke. Prema Schirch (2004: 26) ti zadaci uglavnom podrazumijevaju sljedeće:

- rješavanje konflikta nenasilnim putem
- smanjenje direktnog nasilja
- transformaciju odnosa
- izgradnja kapaciteta

Rješavanje konflikta nenasilnim putem i smanjenje direktnog nasilja gledamo kao neodvojive. Naime, mirovni aktivisti prije svega nastoje djelovati na konflikt ili nasilje koje je prisutno u jednom društву, odnosno utjecati na njegovo smanjenje ili suzbijanje na način da obuče, osnaže i privuku što veći broj pojedinaca i grupa, kako bi zajedničkim snagama, znanjima i vještinama nadjačali buku nasilja i nemira.

Krajnji cilj jeste transformacija društvenih odnosa, pri čemu, dakako, moraju postojati kapaciteti za to. Do željene transformacije može doći tek izgradnjom i razvojem kapaciteta za pravedan mir, te shvaćanjem da kultura mira nije statična, nego proces oko kojeg se treba aktivno i kontinuirano angažirati, preuzeti odgovornost za njegov razvoj.

2.3. ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA U SLUŽBI IZGRADNJE MIRA

2.3.1. Pojmovno određenje organizacija civilnog društva

Civilno društvo još od svojih početaka predstavlja vrstu društva koja je vođena određenim idealima i shodno njima teži ka udruživanju, odnosno uključivanju što većeg broja građana, kako bi proizveli željene promjene i ostvarili određene interese. Civilno društvo je usmjereno ka formaciji i razvoju građanskog, demokratskog društva, spremnog na borbu za ostvarivanje i zaštitu ljudskih prava koja im pripadaju. Ono što ih razlikuje od drugih oblika organizacija, jeste to da njihov rad ne finansira državna vlast nego uglavnom sami pronalaze načine na koje će doći do potrebnih sredstava.

Prema Katalinski i Vlaisavljević (2009: 92) „Civilno društvo se naziva "trećim sektorom" koji se razvio u drugoj polovici 20. stoljeća.

Prva dva sektora čine neprofitni i profitni sektor.

1. Neprofitni sektor ne stvara nikakvu materijalnu vrijednost. Čine ga zakonodavna, izvršna i sudska vlast, zdravstvene, socijalne, obrazovne, istraživačke ustanove, mediji, itd.
2. Profitni sektor stvara materijalnu vrijednost i kapital. Čine ga putničke i transportne organizacije, vlasnici fabrika, poduzetnici, proizvođači hrane, banke i drugi koji imaju ekonomsku vlast u jednom društvu.
3. Treći sektor, civilno društvo čine oni koji žele da utječu na prva dva sektora. Pruža mogućnost izvora različitih oblika aktivnosti i angažiranja u ostvarenju različitih ciljeva i zadovoljavanju različitih potreba i interesa.“

„Dakle, organizacije civilnog društva (OCD) su neprofitne organizacije koje osnivaju građani i rukovode istim, neovisno o državnom (javnom) aparatu. Kada se govori o organizacijama civilnog društva, obično se misli na neprofitne, nevladine i vanstranačke organizacije o kojima će ovdje biti riječ. One realiziraju društveno korisne aktivnosti u skladu s potrebama njihove ciljne grupe, ili u interesu šire zajednice, djelujući tako na probleme koje država ne može sama da riješi ili im ne pridaje dovoljno pažnje.“ (Omerefendić, 2014: 12).

2.3.2. Pretpostavke za angažman u organizacijama civilnog društva

Angažman u organizacijama civilnog društva puno više je od korisnog provođenja slobodnog vremena u kojem ćemo usvajati različita znanja i upoznavati ljude koji su, kao i mi, željni pozitivne promjene. Brojne organizacije, osobito mirovne o kojima je riječ, traže hrabre mlade ljude koji su spremni, ne samo na formiranje vlastitog mišljenja, (koje je često suprotno od onoga što bi naš sistem priželjkivao da čuje), već i njegovo javno iznošenje, argumentiranje i hrabro zastupanje. Dakako da to mišljenje mora biti utemeljeno na određenim vrijednostima, vođeno moralnim mjerama. Upravo kako bi izbjegli puko oportunističko i hirovito ponašanje, postoji obrazovanje (za mir), odnosno podučavanje potrebnim znanjima i vještinama. Ne možemo reći da je obrazovanje garancija da katkad javno iznošenje određenog mišljenja neće dovesti do eskalacije u društvu, no i taj rizik treba prihvati jer omogućava konačno suočavanje s vlastitim strahovima od aktivnog nastupanja i borbe za promjenu.

Iako vođeni humanim ciljevima, osobito ciljevima koji su u službi izgradnje mira, često djelovanje u organizacijama civilnog društva može značiti i neposlušnost vladajućim strukturama, čemu treba pristupati jako oprezno. Neposlušnost se vrlo lako može poistovijetiti sa buntovnošću, no zapravo to više ukazuje na činjenicu da se mladi konačno bude i da su svjesni da je u društvu potrebno pokrenuti promjene.

Znanstvenica Hanne – Margret Bircenbach (1998) nabrojala je cijeli niz očekivanja koja mora osoba ispuniti da bi bila sposobna naučiti se vještinama mira o kojima je ranije bilo riječ. Pritom se radi prije svega o „sposobnosti osobe da pretpostavi kakve bi posljedice moglo izazvati vlastito djelovanje na nas same i po druge te o sposobnosti razvijanja distance prema pritisku i netolerantnosti prema nasilju.“

Drugi dio sastoji se od toga da se „spoznaju osobni potencijali nasilnog ponašanja, da ih se ne potiskuje, nego da se o njima razgovara s ciljem odricanja od takvih formi ponašanja i razvoja onih konstruktivnih.“

Sljedeći cilj je „odstraniti shvaćanje samog sebe kao žrtve i usmjeriti se ka shvaćanju sebe kao političkog subjekta, koji zavrijeđuje poštovanje i ima moć da promijeni u društvu ono što je nepovoljno.“ Osnovni problem usvajanja ovih vještina, odnosno obrazovanja za njih, jeste pronaći odgovor na pitanje: Gdje, kako i kada se mogu dobiti ove sposobnosti i naučiti vještine mira, odnosno obrazovati se za mir.

Važnost obrazovanja za jedno društvo, slobodno možemo uporediti sa važnošću vode i hrane za jednog čovjeka. Jednako destruktivno, kako bi se odrazio manjak ili nedostatak vode i hrane, kao egzistencijalnih potreba na čovjeka, na isti način se odražava manjak ili nedostatak obrazovanja na društvo. Stoga, konkretno u ovome slučaju govorimo o obrazovanju za mir, odnosno njegovoj izgradnji. Da bi "mirovni odgoj" trebao biti u redovnom sastavu i formalnog i neformalnog obrazovanja, neosporiva je činjenica, no u praksi, nažalost, nije tako. Naše formalno obrazovanje koje je preopterećeno nacionalističkim naracijama, suprotstavlja se mirovnom obrazovanju. Manjkaju sadržaji koji su usmjereni na obrazovanje za mir. Stoga, jasno je da se pitamo: Kako stvoriti uvjete u društvu za mirovni odgoj?

U okviru formalnog obrazovanja, prije svega mora postojati razvijena svijest kod nastavnog osoblja da su oni, poslije roditelja najznačajniji odgajatelji budućih generacija za mir. Odupiranjem postojećem nacionalistički orijentiranom odgojno – obrazovnom sistemu, odupiranjem poučavanju takvim vrijednostima, koje bi samo mogle odvesti u sljedeći rat, nemametanjem samo vlastite vizije događaja, vlastitom individualnom promjenom kroz posjedovanje potrebnog znanja, omogućit će razvoj mirnijih generacija, motiviranih i sposobnih za pokretanje promjena, koje neće značiti samo pozitivne promjene za njih same, nego za cijelo društvo.

Neformalno obrazovanje pruža veći prostor za razvoj kritičkog mišljenja i zbog toga čini najlakši put promjene društva iz kulture nasilja u kulturu mira. Upravo organizacije civilnog društva jesu ključni akter u razvoju neformalnog obrazovanja u društvu, i stoga je njihova uloga nezamjenjiva. Neformalno obrazovanje obuhvaća različite aktere i društvene sektore, o čijem umrežavanju brigu vode organizacije civilnog društva. Cilj obrazovanja za mir nije samo educiranost za vještine mira, nego je i cilj da sami akteri istinski rade na sebi, tako što će te vještine mira postati uvjet njihove promjene i promjene njihove sredine. Stjecanjem tih vještina, stječemo uvjerenje da "drugi" nije naš neprijatelj. Stjecanjem tih vještina shvaćamo ujedno da naša sloboda seže samo do slobode drugoga.

Prema Ćurku (2017) „neumorna borba za pravdu, umjesto podilaženja vladajućem političkom diskursu najočitija je primjena mirovnih vještina i stečenog znanja. Nereagiranje na prvu, prerađivanje nacionalističkih komentara, također je vještina. Moramo imati u vidu da su naši dometi ograničeni i da nasilnici prevladavaju, no linijom manjeg otpora, nije rješenje ići.“

2.3.3. Konceptualni pristupi neformalnom obrazovanju za mir

2.3.3.1. Kreativna piramida transformacije sukoba'

Rederichov pristup transformaciji sukoba (1997: 39) ističe „važnost učešća svih aktera društva u procesu izgradnje mira, prikazujući njihov poredak i način na koji to ostvaruju.“ Naime, učešće u izgradnji mira, nije nešto statično.

Kreativna piramida transformacije sukoba uključuje tri nivoa moći:

- od najnižeg – lidera iz lokalne zajednice,
- srednjeg – organizacija civilnog društva, javnih intelektualaca
- do najvišeg, najutjecajnijeg nivoa – vjerskih/političkih/ekonomskih elita.

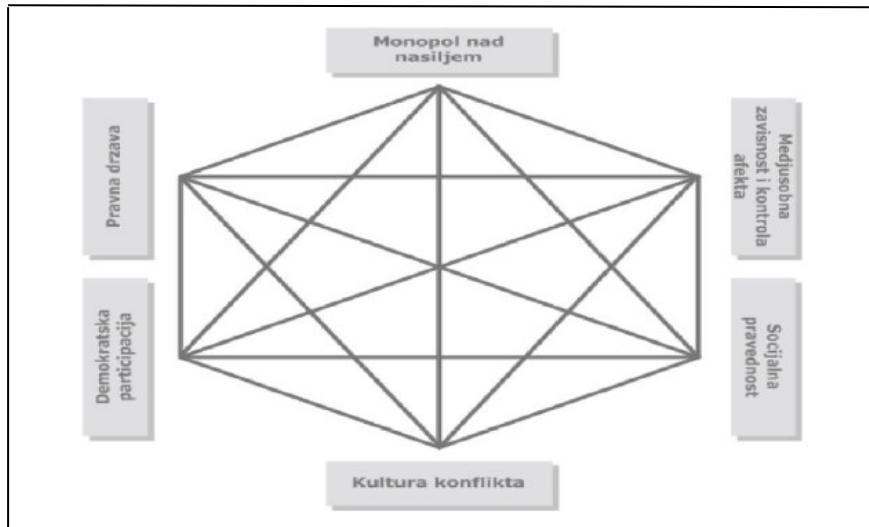
Prema Ćurku (2017) „mi kao srednji nivo, učimo o obrazovanju za mir, s ambicijom da spustimo ta znanja u lokalnu zajednicu, a s druge strane da upućujemo svoje zahtjeve najvišem nivou. Time stvaramo uvjete da naše obrazovanje i formalno i neformalno bude zasnovano na idejama mira, ravnopravnosti, slobode i jednakosti.“ Kako se već više puta istaklo, i u ovom slučaju od presudne važnosti je postojanje međusobne suradnje i umreženosti, kako različitih nivoa, tako formalnog i neformalnog obrazovanja koje bi radilo na izgradnji mira uklanjanjem nacionalističkih naracija. Nije cilj da to bude samo u vidu teorije "provučeno" kroz pojedine kolegije, nego da doista oživi u odgojno – obrazovnom sistemu, da probudi strast za mirovno djelovanje. Također, ni to samo po sebi nije cilj, nego je cilj prenošenje tog znanja i vještina, a najreprezentativniji primjer uspješno stečenog znanja jeste iskustvo u praksi koje ga potvrđuje i koje prenosimo. Gandhi bi rekao: „Nema puta ka miru. Mir je put.“ Svojim pozitivnim iskustvom ukazujemo da se upravo na tome putu i nalazimo i njemu težimo.

2.3.3.2. Civilizacijski heksagon Dietera Seenghasa

Civilizacijski heksagon je Seenghasov pristup (2007) kroz koji su na najbolji način razvijeni teorijski okviri i praktične norme, kako ustvari mijenjati društvo i stvarati uvjete za zbiljsko

mirovno djelovanje. Iz ove perspektive, mir vlada kada je prisutna određena konstalacija uslova koji zavise jedan od drugog.

Slika 2. Civilizacijski heksagon

Seenghas, 2007: 198

Seenghasova teorija "Civilizacijskog heksagona" primjenjiva je i pri objašnjavanju doprinosu organizacija civilnog društva izgradnji mira, odnosno transformaciji društva. Dakle, civilizacijski heksagon tvori šest uglova, koji čine cjelinu transformacije sukoba, a to su: monopol nad nasiljem, kultura konflikta, pravna država i demokratska participacija, međusobna ovisnost i kontrola afekata i socijalna pravednost.

Kroz tih šest elemenata i educiranje građanstva o njima, stvaraju se uvjeti za izgradnju mira. Seenghas nam ovim pristupom, odnosno heksagonom, poručuje da je mirovno djelovanje ono djelovanje u kojem građanstvo koje teži ka aktivnom (političkom ili drugom) angažmanu.

Demokratska participacija u heksagonu ukazuje na to da aktivno građanstvo koje sudjeluje u aktivnostima na različitim nivoima, ujedno je i mirnije društvo, jer na taj način pokazuje svoju spremnost za borbu, kada dođe do ugrožavanja njihovih prava i interesa.

Monopol nad nasiljem, kao naredni element, važno je jer bez razoružanja građana, nije moguće postići mir, te kako bi se sprječili pokušaji privatne vojske da ugroze mir. Što se ovoga elementa tiče, on izostaje u slučaju Bosne i Hercegovine jer država nema kontrole na tonama i tonama municije koje građani posjeduju.

Kultura konflikta na dnu heksagona, poziva nas da civiliziramo naš konflikt. Činjenica je da smo znatno udaljeni od ključnog prekreta koji trebamo napraviti, no prema Seenghasu (2007: 158) „činjenica je i da ovako shvaćen mir nije prirodni poredak, nego proces na kojem se mora konstantno raditi.“

Na drugoj strani imamo "kontrolu afekata i socijalnu pravednost." „Radi se o tome da će društvo inklinirati pravdi i miru, ako postoji mogućnost da se zadovolje prava ugroženih skupina, ako razumijevamo druge kroz kontrolu afekata.“ (Ćurak, 2017). Cjelina društva se dakle mijenja, tako što građani ovim saznanjima, kroz nenasilne vještine i metode pristupaju izgradnji mira, a pri tome najznačajniju ulogu imaju organizacije civilnog društva.

2.3.4. Poslijeratne mirovne aktivnosti organizacija civilnog društva u BiH

Proces etničke pluralizacije razorio je bosanskohercegovačko društvo kao političku zajednicu postavljajući etničke granice čak i u oblastima koje po svojoj prirodi nisu etnički određene (znanost, umjetnost, sport). Jedine organizacije koje su se svim snagama odupirale etničkim podjelama jesu organizacije civilnog društva, odnosno nevladin sektor. Nevladin sektor je oduvijek bio u ulozi medijatora, a u poslijeratnom razdoblju u Bosni i Hercegovini ta njegova uloga još više jača. Cilj stvaranja tog medijacijskog prostora jeste reintegracija bosanskohercegovačkog društva kao zajednice građana.

Okončanjem rata, došlo je do formiranja većeg broja organizacija civilnog društva koji su uglavnom radili na razvoju obrazaca nenasilne komunikacije, razrade konflikata civilnim metodama i slično. Ujedno, uvidjevši koju štetu je rat načinio infrastrukturi, ekonomiji, društvenim institucijama, mladi ljudi kreću sa samoorganiziranjem s ciljem poboljšanja trenutnog kolapsa i poboljšanja svog položaja na taj način. Pritome im uvelike pomaže međunarodna zajednica kroz donatorska sredstva i kroz obučavanje mladih mirovnjaka po modelima koji su se pokazali uspješni na zapadu, ali istovremeno uvažavajući potrebe bosanskohercegovačkog društva. Prednost je bila ta što su se mirovne aktivnosti razvijale kroz razne oblike – kroz glazbu, teatar, sport, ekologiju, putovanja itd., s ciljem pozitivnog utjecaja na vrijednosni sistem kod poslijeratne generacije mladih ljudi i prevazilaženja njihovih

predrasuda. Još jedna prednost je ta što organizacije civilnog društva, još i u tom teškom periodu vide mlade kao resurs za put ka naprijed, za razliku od političkog sistema koji je do danas zadržao mišljenje o mladima kao problemu ili čak i teretu društva o čemu svjedoči veliki broj mladih koji napuštaju svoja ognjišta.

PRONI – Centar za omladinski razvoj na području Bosne i Hercegovine (sa kancelarijama u Brčkom, Gornjem Rahiću, Doboju, Maglaju i Travniku) pozitivan je primjer jedne od organizacija civilnog društva koji je zahvaljujući suradnji sa Univerzitetom Jonkoping u Švedskoj, omogućila dobivanje prvih omladinskih radnika u Bosni i Hercegovini i regionu. Njihov značaj i u ratnom periodu je bio izražen; svoje prve kancelarije je formirao u mjestima koja su bili na linijama ratnih razdvajanja kako bi na taj način doprinio spajanju ratnim dejstvima pokidanih veza između mladih različitih etničkih pripadnosti.

Ono na šta su tek formirane omladinske organizacije u Bosni i Hercegovini bile ponajviše orijentirane jesu: pitanja izgradnje mira, obrazovanja za mir, promocije ljudskih prava i pitanja međusektorske suradnje i udruživanja.

„Tako je 1997. godine uz podršku Helšinskog parlamenta građana, formirana Omladinska mreža Bosne i Hercegovine koja okuplja 123 organizacije i 39 pojedinaca iz Bosne i Hercegovine. Osnovni cilj Omladinske mreže u BiH je uvezivanje mladih sa područja cijele Bosne i Hercegovine, posebno mladih iz manjih sredina, te na taj način pokušaj smanjivanja posljedica ratnih zbivanja u Bosni i Hercegovini.“ (Pečković i Jašarević, 2020: 12).

Nakon toga, 2000tih godina formira sve veći broj omladinskih organizacija u Bosni i Hercegovini, među kojima su i danas poznati: Institut za razvoj mladih KULT sa sjedištem u Sarajevu (2002), IPAK - Mladi grade budućnost sa sjedištem u Tuzli (2003), Centar za izgradnju mira sa sjedištem u Sanskom Mostu (2004), Perpetuum Mobile sa sjedištem u Banjoj Luci (2006).

Godine 2010. dolazi do formiranja jedne od dosad najznačajnijih mreža omladinskih organizacija u Bosni i Hercegovini, "Mreže za izgradnju mira." Njen cilj jeste podizanje kvalitete društvenog i ekonomskog života u Bosni i Hercegovini, kao i pružanje pomoći i podrške građanima Bosne i Hercegovine da se konačno uzdignu iznad ratne prošlosti, te da se s njome suoče na konstruktivan i nenasilan način. "Mreža za izgradnju mira" bavi se pitanjima

obrazovanja, sigurnosti, zaštite i promocije ljudskih prava i prava manjina, suočavanja s prošlošću i tranzicijskom pravdom, jačanjem kapaciteta civilnog društva za izgradnju istinskog mira, vraćanja povjerenja među BiH narodima, konstruktivnijeg djelovanja na vladajuće političke strukture u BiH i unapređenjem suživota u BiH, i sve to kroz umrežavanje više od devedestet organizacija civilnog društva koje dijele te iste ciljeve i interes.

„U svrhu jačanja institucionalnog dijaloga između institucija na raznim nivoima i mladih oformljena su Vijeća mladih na lokalnim i entitetskim nivoima. Tako da trenutno funkcioniraju Vijeće mladih Federacije Bosne i Hercegovine, Savjet mladih Republike Srpske i Vijeće/Savjet mladih Brčko distrikta, šest kantonalnih Vijeća mladih (te lokalna vijeća mladih). Ovdje je važno napomenuti da je formiranjima vijeća mladih prethodilo izglasavanje Zakona o mladima na nivou Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta kao zasebne administrativne jedinice.“ (Pečković i Jašarević, 2020: 15).

2.3.4.1. Strategije zaštite ljudskih prava organizacija civilnog društva u BiH

Kako bi zaštitili socijalna, građanska, politička, ekonomski ili neka druga prava građana, organizacije civilnog društva koriste različite strategije zaštite ljudskih prava. Za Bosnu i Hercegovinu su karakteristične sljedeće strategije i načini rada:

1. Monitoring ljudskih prava, odnosno promatranje (ne)rada političkih i drugih institucija, na način da objavljaju periodične izvještaje o stanju ljudskih prava u različitim oblastima, koja se često ne poklope sa izvještajima aktuelne vlasti.
2. Edukacija za ljudska prava - susreće se također kao dio redovnih aktivnosti organizacija u oblasti ljudskih prava. Pored organizacije javnih foruma, seminara, treninga za određene ciljane grupe građana (žena, omladine, osoba zaposlenih u državnim institucijama, žrtava nasilja, novinara, studenata itd.), organiziraju se medijske kampanje u cilju promocije određenih prava i poticanja građana da sami poduzmu korake u cilju zaštite svojih prava.

Borba za ostvarenje ljudskih prava moguća je tek nakon što spoznamo koja su to prava koja nam pripadaju i koji su to načini na koji ih možemo ostvariti. Poslijeratno razdoblje takvo je

da iziskuje neumornu borbu za zaštitu ljudskih prava, osobito prava mladih ljudi, koji se suočavaju s njihovom reduciranošću. Tako obespravljeni na brojnim poljima u društvu (zaposlenje, obrazovanje), predstavljaju nepremostivu prepreku procesu poslijeratne izgradnje mira. Zaključujemo da je zalaganje za zaštitu ljudskih prava neodvojivo od izgradnje mira, i da su organizacije civilnog društva upravo te koje ulažu najveće napore u oba procesa, stoga ćemo nekim od njih u nastavku posvetiti posebnu pažnju.

2.3.4.2. Institut za razvoj mladih - KULT

Institut "KULT" je nevladina organizacija, čija je misija da razvija i zagovara pravna i druga strateška rješenja, te da gradi i jača kapacitete udruženja i vlasti u Bosni i Hercegovini i regiji, za uspješnu i održivu politiku prema mladima, koje smatra ključnim dijelom populacije koji treba voditi proces demokratizacije bosanskohercegovačkog društva.

Shodno tome, da bi doprinio ispunjenu svoje vizije, Institut za razvoj mladih KULT djeluje u skladu sa svoja dva strateška pravca:

- 1) na političkom nivou i
- 2) na provedbenom nivou.

- Politički nivo

Da bi posljedice mirovnog djelovanja bile dugoročno održive, u suradnji sa svim nivoima vlasti u BiH i regiji, KULT radi na izradi, izmjeni i usvajanju zakonskih i drugih političkih rješenja (politike i strategije) koja će pravno i sistemski urediti brigu o mladima i njihovo institucionalnoj uređenosti. U tom procesu obavezno analizira stvarno stanje i potrebe građana kroz konsultacije s njima te kroz javno zagovaranje prema političkim subjektima.

- Provedbeni nivo

Donošenje političkih odluka samo po sebi neće donijeti nikakav vidljiv napredak, ukoliko odluke ne zažive na terenu. Institut se zalaže za potpunu primjenu usvojenih dokumenata i stoga potiče nadležne institucije na to dajući im potrebne informacije i savjete, a često i tehničku podršku.

Pored toga, KULT pruža certificirane obuke predstavnicima/ama svih nivoa vlasti u BiH i regiji, kako bi bili stručni u obavljanju svoga posla u oblasti brige o mladima. Organizira programe obuka i studijske posjete za lokalne omladinske organizacije, Vijeća/Savjete mlađih i omladinske lidere/ice, da bi izgradili i ojačali njihove organizacijske i projektne kapacitete, te ih umrežili da sarađuju na sličnim aktivnostima i razmjenjuju iskustva. Brojne domaće i regionalne konferencije i okrugli stolovi doprinose poboljšanju saradnje vladinog i nevladinog sektora, brišu predrasude, razmjenjuju iskustva i podižu nivo informiranosti svih interesnih strana. Medijske kampanje podižu nivo svijesti građana/ki, a posebno mlađih, da je njihovo pravo, ali i obaveza uključiti se u društvene procese koji ih se tiču.

Projekat Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID) - **(PRO–Budućnost)** implementira humanitarna i razvojna agencija Catholic Relief Services (CRS), u partnerstvu s Institutom za razvoj mlađih KULT, Caritasom Bosne i Hercegovine, Forumom građana Tuzla, Helsinškim parlamentom građana Banja Luka, Međureligijskim vijećem u Bosni i Hercegovini i Nansen dijalog centrom u Mostaru.

Osnovni cilj provoditelja projekta je da, kroz uključivanje i uvezivanje ključnih aktera iz političke, vjerske i medijske sfere, te različite grupe građana, rade na postizanju održivog i dugotrajnog mira i ojača međusobno povjerenje i razumijevanje među građanima različitih etničkih i vjerskih grupa, što bi vodilo ka pozitivnim promjenama u društvu.

Još jedna od pozitivnih i korisnih aktivnosti koja se odvija u okviru USAID-ovog projekta PRO – Budućnost od 2015. godine jeste on – line edukacija pod nazivom "Mala škola za izgradnju mira." Riječ je o edukaciji koja je dostupna svim zainteresiranim građanima, pri čemu uglavnom prednjači broj mlađih koji sudjeluju. Kroz temeljita predavanja kvalitetnih stručnjaka i mirovnjaka s našeg područja, i mogućnost međusobne komunikacije i uvezivanja, učesnici imaju priliku stjecati nova znanja i vještine o procesima nenasilnog rješavanja konflikta i izgradnje kulture mira. Dosadašnjih pet ciklusa ove on – line edukacije pohađalo je preko 300 građana i građanki Bosne i Hercegovine i regije.

2.3.4.3. Nadbiskupijski centar za pastoral mladih „Ivan Pavao II.“

Nadbiskupijski centar za pastoral mladih "Ivan Pavao II." mjesto je duhovnosti, susreta i obrazovanja; mjesto gdje mladi imaju mogućnost odgoja i rasta u vjeri, priliku za susrete s drugim i drugačijim, te mogućnost dodatnog obrazovanja.

Vizija NCM-a „Ivan Pavao II.“ nalazi se u njegovom imenu. Blaženi papa Ivan Pavao II. gradio je mostove prema ljudima različitog podrijetla i različitih uvjerenja, oslanjajući se na mlade kao na one koji će nastaviti njegovo djelovanje i gradnju mirnih mostova. Mostovi su smjernice za stanje u BiH, ali i u Europi. Stoga je i dugoročni cilj NCM „Ivan Pavao II.“ pružanje prilike mladima da kroz različite aktivnosti i projekte pokažu svoje talente i sposobnosti, te da nadilaze predrasude i grade mostove prema drugima, bez obzira na nacionalnu, dobnu, spolnu ili rasnu pripadnost.

Misija Centra ogleda se kroz tri glavne okosnice: duhovnost, susreti i izobrazba, a ostvaruje se organizacijom različitih duhovnih susreta, organizacijom susreta mladih, organizacijom socijalnih projekata (volonterski projekti, ljetni kampovi); organizacijom formativnih i edukacijskih projekata (seminari, tečajevi, dugotrajne formacije). Kroz sve projekte i aktivnosti koje organizira Centar promoviraju se vrjednote nesebične ljubavi, samopoštovanja i poštovanja drugoga, altruizma, humanizma.

Nadbiskupijski centar za pastoral mladih „Ivan Pavao II.“ od 2013. godine u suradnji s Pravoslavnim centrom za mlade Mitropolije dabrobosanske "Sveti Petar Sarajevski" i Fakultetom Islamskih nauka u Sarajevu realizira projekt pod nazivom „Koračajmo zajedno“ koji ima za cilj međusobno upoznavanje i povezivanje mladih katolika, pravoslavaca i muslimana, koji bi kroz aktivnosti NCM-a stekli potrebno znanje i vještine pomoću kojih će se u budućnosti boriti protiv postojećih predrasuda koji stoje na putu izgradnje mira.

Projekat je u 2019. godini zaslužio mjesto jednog od trinaest najvećih svjetskih inicijativa za mlade "One Young World." Centar za mlade svake godine organizira edukacije i treninge za svoje djelatnike i vršnjačke edukatore, s fokusom na teme ljudskih prava, izgradnje mira i zaštite djece i mladih kao osnovnih ciljnih grupa na koje su aktivnosti Centra za mlade usmjerene. Obučeni, vršnjački edukatori kroz osmišljavanje i realizaciju radionica u školama, ljetnih (međureligijskih i interetničkih) kampova, studijskih posjeta cijele Bosne i Hercegovine dijele svoja znanja s mladim ljudima i doprinose izgradnji mira na taj način.

Svaka od aktivnosti ima sebi svojstvene i detaljno razrađene ciljeve. Najčešće su usmjereni na prorađivanje vlastitih predrasuda i stereotipa kroz upoznavanje "drugog i drugačijeg," te kroz upoznavanje vlastite zemlje, njenih blagodati, njene kulturne baštine, povijesti. Zavidan broj mladih, vršnjačkih edukatora, te sve veći broj djece i mladih koji se uključuju (i vraćaju) u aktivnosti projekta ukazuje na činjenicu da se misija projekta uspješno ostvaruje, pri čemu je najveća prednost to što učesnici dolaze iz čitave Bosne i Hercegovine, što znači da svoje stečeno znanje i pozitivno iskustvo mogu "spustiti" na prethodno pomenuti nivo vlastite lokalne zajednice i napraviti još jedan mali, ali značajan korak koji će olakšati uspostavu dugoročnog mira.

2.3.4.4. Centar za nenasilnu akciju

Misija Centra za nenasilnu akciju (sa sjedištem u Sarajevu i Beogradu) je rad na izgradnji trajnog mira u regionu bivše Jugoslavije kroz promociju kulture nenasilja, dijaloga i izgradnje povjerenja među različitim etničkim grupama, te rad na konstruktivnom suočavanju s prošlošću kao jednom od ključnih faktora izgradnje mira. Ostvarenje svoje misije vrši kroz različite vidove aktivizma od kojih su najvažniji mirovno obrazovanje, izdavaštvo i video produkcija.

U fokusu interesiranja CNA-a prije svega je suočavanje s prošlošću, koje uključuje: obznanjivanje onoga što se stvarno dogodilo i kažnjavanje počinitelja, rad na razgradnji neprijateljske slike i izgradnja povjerenja među različitim etničkim grupama, rad na uspostavi kulture sjećanja, zalaganje za promoviranje i pokretanje javnih politika usmjerenih na suočavanje s prošlošću; preispitivanje i razgradnju nacionalizma, militarizma i patrijarhata kao ideoloških izvora nasilja u društvu.

Neke od mirovnih aktivnosti koje provodi Centar za nenasilnu akciju od 1997. godine do danas:

- *Osnovni trening za izgradnju mira* - desetodnevni program mirovnog obrazovanja koji okuplja ljude sa prostora bivše Jugoslavije. Kroz obradu tema koje se tiču nenasilne komunikacije i nenasilnog i kreativnog rješavanja konflikta, uloge polova u društvu,

nacionalnih identiteta, predrasuda, suočavanja sa prošlošću, učesnici kroz participativni i radionicarski karakter treninga imaju priliku čuti s kojim se to problemima suočavaju susjedne regije i koji to načini postoje za njihovo rješavanje. U tom procesu, komunikacija je ključna i upravo ovakvim oblikom treninga potiče se aktiviranje građana pri rješavanju ključnih političkih i društvenih problema u društvu.

- *Napredni trening* – predstavlja korak dalje na putu izgradnje mira i namijenjen je ljudima koji su već učestvovali na osnovnom treningu iz izgradnje mira u organizaciji CNA ili nekom sličnom programu, a koji imaju želju da stečeno znanje prodube i spremni su da naučeno primjenjuju u svom radu. Program se sastoji iz tri nezavisna treninga, koji se fokusiraju na tri različite teme.
- *Trening za učesnike ratova*
- *Program trening za trener/ice iz nenasilne razrade konflikata* - razvijan je uslijed potrebe za izgradnjom kapaciteta na polju neformalnog obrazovanja. Sproveden je kroz šest programa u različitim vremenskim periodima (1998-1999, 2000, 2001, 2002-2003, 2003-2004, 2014).
- *Trening za studente iz Bosne i Hercegovine* – Ovaj oblik treninga prvi put je realiziran 2015. godine, a njegova ideja jeste da se generacija budućih kreatora promjena i donositelja odluka u društvu, izgradi na mirovnim osnovama, kako bi postali senzibilirani, kako na vlastite, tako i na potrebe drugih građana i time gradili mirnije društvo.

2.4. MLADI U PROCESU POSLIJERATNE IZGRADNJE MIRA

2.4.1. Socioekonomski položaj mladih

Posljedice rata iz 90ih godina na području Bosne i Hercegovine još uvijek intezivno prožimaju gotovo sve pore i razine društva, pri čemu najveći utjecaj ostavljaju na poslijeratne generacije mladih ljudi. Usljed postojećih iskrivljenih i trostrukih interpretacija prošlosti i ratnih događanja, koje je sve teže razgraditi kako vrijeme odmiče, upravo ova grupa čini najrizičniju, ali i najmoćniju grupu u pogledu spriječavanja novih sukoba i poslijeratne izgradnje mira na području BiH. Iako je važno da svi navedeni akteri budu uključeni u proces izgradnje mira, najveći značaj se pridaje ulozi mladih u izgradnji mira u BiH. Naime, mladi čine društvenu grupu čiji položaj od završetka rata pa do danas nije značajnije unaprijedjen. Studija o mladima 2018./2019. ukazuje na još uvijek ogroman postotak nezaposlenih, mladih osoba, što je i osnovni problem kad su mlađi u pitanju. „Ne samo da je 60 % mladih nezaposleno, već jedan od pet ispitanika uzaludno traži posao duže od pet godina, a više od polovine njih to rade duže od dvije godine. Preko 50 % djece sa završenim osnovnim obrazovanjem iz siromašnih porodica ne nastavljaju svoje školovanje, dok 10 % njih nemaju zdravstveno osiguranje, bez obzira na činjenicu da društvo pogadaju mnogobrojne somatske i duševne bolesti, kako prolazi izuzetno težak period poslijeratne tranzicije.“

U takvom društvenom ozračju, gdje mlađi osjećaju da su nepoželjni, dolazi do njihove pasivizacije, apatije, beznadežnosti, koju postojeći destruktivni sistem samo dodatno hrani umjesto da iskorjenjuje. Opasnost leži u činjenici da mlađi stječu mišljenje da moralnim i legalnim putem ne mogu ostvariti veće uspjehe u vlastitoj zemlji. Stoga, okretanje ka nezakonitim aktivnostima ili maštanje o odlasku iz zemlje, te sam odlazak nerijetka je pojava kod mladih osoba u našem društву.

Prema Studiji o mladima 2018./2019. „uslijed drastičnog pada nataliteta i plodnosti, te masovnog odlaska mladih iz zemlje, bosanskohercegovačko društvo sve brže stari. Poređenja radi, popis stanovništva iz 1971. godine navodi da je procent mladih ljudi u ukupnom broju stanovništva iznosio 34,4 %, dok popis iz 2013. godine pokazuje učešće od svega 15,4 %, što znači da se taj procent u datom periodu i više nego prepolovio.“

"Odljev mozgova," problem je s kojim se bosanskohercegovačko društvo, nažalost, suočava i čijem rješavanju mora hitno pristupiti. Nebrigom za zadržavanje i ostanak mladih u svojoj zemlji, iskazuju i svoju nebrigu za budućnost društva uopće.

Iako ovakva vizija nagovještava tendenciju dalnjeg pogoršavanja položaja mladih, ipak postoje brojne inicijative, ponajprije civilnog društva, kao temeljnog aktera provedbe procesa izgradnje mira, koje su usmjerene na pozitivan razvoj mladih unutar bosanskohercegovačkog društva i čiji napor u zadržavanju mladih u vlastitoj zemlji nisu neprimjetni niti zanemarivi.

Stoga, upravo će mlađi i njihova uloga u izgradnji mira biti sagledana kroz pristup pozitivnog razvoja mladih putem osnaživanja i civilnog angažmana u zajednici. „Temelje ovom pristupu postavile su teorija privrženosti i Eriksonova teorija o razvoju identiteta, koje nastoje promovirati zdrav razvoj, kako bi doprinijeli pozitivnim rezultatima u razvoju mladih. Naime, one se fokusiraju na cijelokupnu strukturu ličnosti, na ostvarivanje razvojnih ciljeva i intersekciju između obitelji, škole, susjedstva, te različitih društvenih i kulturnih konteksta.“ (Bašić, 2003: 86). Dakle, pozitivan razvoj mladih podrazumijeva ne samo suzbijanje rizičnih faktora, koji se javljaju u djetinjstvu i adolescenciji, nego i unapređivanje zaštitnih faktora, pri čemu je u tom procesu najvažniji instrument obrazovanje, tj. osnaživanje mladih i poticanje da svoj potencijal nastave razvijati kroz aktivnosti različitih organizacija civilnog društva. Da bi potencijal mladih bio maksimalno ostvaren, programi u koje se uključuju moraju biti otvoreni ka mladima, što bi značilo da trebaju biti formirani u skladu s potrebama mladih, i tako da omogućavaju razvoj njihovog potencijala, sposobnosti, talenata, te da učvršćuju njihove primarne i sekundarne veze i odnose o kojima govore teorija privrženosti i teorija o razvoju identiteta.

2.4.2. Osnaživanje (empowerment) kao model obrazovanja za ljudska prava i njegove mogućnosti u razvoju potencijala kod mladih u BiH

Kako navodi Bašić (2003: 95) „osnaživanje predstavlja proces putem kojeg pojedinci/zajednice uvećavaju kontrolu nad svojim sopstvenim životom i odlukama koje utiču na njihov život. Posmatrano kroz prizmu osnaživanja, obrazovanje za ljudska prava treba da omogući svakoj target grupi da započne proces sticanja znanja i kritičke svijesti koji su joj

potrebni da razumije i dovede u pitanje opresivne obrasce socijalne, ekonomске i političke organizacije.“

Uvećavanje kontrole nad svojim životom i odlukama koje utječu na naš život, a koje podrazumijevaju uglavnom odluke donesene "s vrha," moguće je samo ukoliko posjedujemo znanje i vještine kojima bi utjecali na stvaranje željenih, pozitivnih promjena. Stoga, model osnaživanja predstavlja jedan od najsnažnijih modela pri stvaranju pozitivnih promjena i pozitivnog razvoja, osobito kroz njegov najznačajniji instrument – obrazovanje za ljudska prava.

Obrazovanjem za ljudska prava, gradi se odgovorno, demokratsko društvo, odnosno društvo koje je spremno reagirati na bilo koji oblik nepravde i svojim djelovanjem proizazvati pozitivnu promjenu. Upravo ovakav model društva je model kojem Bosna i Hercegovina teži, kako bi dosegnula željeni stupanj izgradnje mira. Kao i u brojnim drugim procesima, uloga mladih kao budućih nositelja različitih društvenih funkcija je posebna i nezamjenjiva. Podučeni osnovnim vrijednostima i znanjima, mladima se omogućava djelovanje na promjenu vlastitog položaja, ali i položaja društva u cjelini. Dakako, teorijsko znanje je od izuzetnog značaja, no samo njegovo posjedovanje, samo po sebi, nije dovoljno. Različite intelektualne i socijalne vještine su komponenta koja bi garantirala uspješno djelovanje i razvoj o čemu se mora voditi računa prilikom obrazovanja mladih za ljudska prava, odnosno prilikom njihovog osnaživanja.

Odgojno – obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini vapi za ozbiljnim reformama, jer trenutno postojeći nije u stanju omogućiti stjecanje potrebnih znanja i vještina, na osnovu kojih bi se gradilo demokratsko, aktivno društvo. Podjele, isticanje različitosti u negativnom kontekstu, nagomilavanje suhoparnog gradiva bez dodira sa praksom, mjerjenje uspjeha isključivo po izrecitiranom sadržaju iz knjiga – karakteristike su našeg odgojno – obrazovnog sistema, kojem upravo alternativu predstavlja model obrazovanja. Prema Bašić (2003: 97) „nasuprot tome, obrazovanje u smislu koncepta osnaživanja je obrazovanje koje se zasniva na razvoju vještina (samo)kritičkog mišljenja i propitivanja umjesto na slijepom, automatskom slijedenju nametnutih modela mišljenja.“

Bez obzira na njihovo dugogodišnje postojanje, upravo ti nametnuti modeli mišljenja (koji su uglavnom vezani za negativnu interpretaciju ratnih događanja, što se vješto koristi za manipulaciju osobito mladim ljudima) predstavljaju opasnost jer se prenose na svaku narednu generaciju i put ka naprijed biva sve zamršeniji. Izlaz se upravo nalazi u kritičkom

promišljanju i rasuđivanju mladih o tome što je od tih nametnutih modela mišljenja dobro, a što nije. Kritičkim promišljanjem i razmišljanjem, mladi su u mogućnosti spoznati i značaj vlastite uloge u društvu, te koja je njihova odgovornost i obaveza prema društvu, koje teži ka promjenama već više od dva desetljeća.

2.4.3. Civilni angažman u zajednici i njegove mogućnosti u razvoju potencijala kod mladih u BiH

„Posmatran iz perspektive sveobuhvatnog pristupa pozitivnom razvoju mladih, civilni angažman čini dio ukupnog razvojnog procesa koji pomaže mladim ljudima u procesu razvoja ličnog identiteta, osjećaja odgovornosti, brige, pripadnosti i sposobnosti.“ (Bašić, 2006: 98). Kroz povijest znamo da su mladi bili značajni nositelji pozitivnih promjena kroz svoje djelovanje, podižući se glasno protiv nepravde i ropstva nekom sistemu. Organizacije civilnog društva su uglavnom one koje bi "pročišćavale" taj put mladima kroz osnaživanje, podučavanje, podršku u resursima, stoga jedne bez drugih u procesu pokretanja promjena (osobito u našem društvu) teško je sagledati.

U predratnom sistemu (u bivšoj Jugoslaviji) s obzirom da je građansko društvo postojalo, aktivnosti tkzv. Trećeg sektora su bile uglavnom u službi njegovog dalnjeg razvoja. Tadašnji sistem je preuzimao brigu za građane i nije bilo potrebe za značajnijim angažmanom Trećeg sektora. Ukoliko bi do njega i došlo, sistem bi se vješto pobrinuo za njegovo gušenje. Početkom rata već dolazi do promjene, odnosno do potrebe za hitnim (humanitarnim) djelovanjem, gdje Treći sektor daje svoj najveći doprinos. No bez obzira i na tu činjenicu, kao i na pokušaje brojnih međunarodnih intervencija da ovom sektoru osiguraju vodeće mjesto, ne čudi činjenica da se Treći sektor sve do danas bori za svoju promociju i opstanak u društvenom i političkom sistemu te da je nedovoljan broj mladih aktivan u njihovim aktivnostima.

No, s obzirom na veliki doprinos organizacija civilnog društva, neophodno je raditi na njegovoj većoj promociji, razvoju i prihvaćanju u društvu.

On igra značajnu ulogu u razvoju potencijala mladih jer osim što omogućava razvoj liderstva, javnog govora, kritičkog razmišljanja, grupnih vještina i djelovanja, omogućava i da njihove ideje budu institucionalno podržane.

Dakle, kroz aktivnosti organizacija civilnog društva mladi mogu proizvesti promjenu na osobnom nivou, na nivou lokalne zajednice pa samim time i na onom najvišem, željenom nivou, što jeste i cilj, ali cilj koji iziskuje velike napore i vrijeme.

Aktivnosti organizacija civilnog društva su brojne i raznolike i shodno tome pružaju mogućnost mladim (a i drugim društvenim grupama) da se uključe u one koje su njima bliske. Odnosno veliki broj studenata, ali i srednjoškolaca je volonterski angažiran, kako bi nadopunio propuste formalnog sistema obrazovanja koji se predugo zadržava samo na usvajanju teorijskog gradiva. Na taj način povezuju svoja znanja i praksu i ono što je najvažnije – stječu uvid u stvarne probleme, njihove uzroke, kojima sada mogu kritički pristupiti i raditi na njihovom rješavanju.

Da navedene ideje ne bi ostajale samo u teoriji, prema Bašić (2006: 100) „potrebno je s jedne strane implementacijom modela osnaživanja kod mladih razviti svijest o potrebi i neophodnosti vlastitog angažmana i odgovornosti, a s druge strane, obezbijediti sistemsku podršku i poticaj njihovim aktivnostima na svim nivoima društvenog funkciranja.“

Već je pomenut problem neprihvaćenosti (osobito omladinskih organizacija) u društvu ili pak strah od toga što bi one mogle donijeti, odnosno na koji način bi mogle utjecati na postojeće vrijednosti u društvu. Sadašnji sistem, iako nepovoljan za gotovo sve građane Bosne i Hercegovine, razvio je takve vrijednosne okvire od kojih se kao građani jako teško odvajamo, i s nepovjerenjem prihvaćamo promjene, pa makar bile i na bolje. S obzirom na to, pokušaji mladih da kroz aktivnosti različitih organizacija i pokrenu nešto, veoma često budu utišani jer nemaju podršku kako političkog sistema tako ni društva uopće. Jasno da to djeluje obeshrabrujuće na mlade i na njihovu pasivizaciju u kojoj se i oni bešumno utapaju u utemeljena mišljenja i vrijednosti, idući linijom manjeg otpora.

Naravno da to nije slučaj sa svim mladim osobama i upravo radi toga govorimo o potrebi prvenstveno izmjene svijesti i ostatka društva o organizacijama civilnog društva, odnosno svijesti i percipiranja njih kao neprijatelja ili pak organizacija kojima je cilj samo akumuliranje novčanih sredstava, moći. Osim toga i same organizacije civilnog društva trebaju raditi na svojoj većoj otvorenosti ka mladima, osluškivanjem njihovih potreba,

angažiranjem mladih na rješavanju ključnih problema u društvu, vlastitoj pozitivnoj promociji u koju bi također uključili mlade, kao i na ustrajnom djelovanju pri uspostavljanju suradnje s vladinim sektorom, što je jedna od ključnih prepreka u pozitivnim nastojanjima organizacija civilnog društva.

2.4.4. Konceptualni pristupi ulozi mladih u procesu poslijeratne izgradnje mira

Autori Del Felice i Wisler (2007: 8) uspostavljaju koncepte poimanja uloge mladih u izgradnji mira, zasnivajući te koncepte na Galtungovim pristupima nasilju i sukobu s jedne strane te pristupima izgradnje mira i transformacije sukoba s druge strane (odnosno sagledavanju uloge mladih u oba konteksta.)

Stoga, autori Del Felice i Wisler (2007: 5) se slažu da u društvu postoji uvriježeno mišljenje „o mladima kao žrtvama, počiniteljima nasilja ili pak graditeljima mira.“

2.4.4.1. Mladi kao žrtve

Jedna od najprisutnijih generalizacija mladih, odnosno percepcije mladih jeste upravo ova. Dokazano je da nasilne, konfliktne situacije imaju pogubne učinke na bilo koje ljudsko biće, a osobito po mlade osobe koje često nisu u stanju racionalizirati ih. Ako uzmemu u obzir da je mladost razdoblje sazrijevanja, gdje mladi oblikuju svoj identitet i biraju uloge s kojim će se poistovjetiti, lako zaključujemo da nasilje značajno ugrožava taj proces i dovodi ga do disbalansa, utječući na fizičko i psihičko zdravlje mladih.

U ratnim situacijama, mnoge mlade osobe su podvrgnute regrutiranju u vojske, prisilnom radu, raznim oblicima zlostavljanja, izbjeglištu, i drugim traumatičnim iskustvima, koji se dodatno inteziviraju kad i nakon okončanja rata imamo druge oblike nasilja poput pomenutog strukturnog i kulturnog, o čijem utjecaju se još uvijek ne govori u dovoljnoj mjeri, niti se na njih osvrće.

Stoga, u ovom kontekstu, djeca i mladi se smatraju žrtvama; a odgovornosti za akcije prepuštene su državi i njezinim institucijama, potom nevladinim organizacijama, školama i

obiteljima. Uloga djece i mladih se ne posmatra kroz prizmu relevantnih pozitivnih aktera, niti mladih koji predstavljaju dio riješenja, već suprotno tome, pri čemu ovdje lako uviđamo prisustvo strukturalnog oblika nasilja nad mladima.

2.4.4.2. Mladi kao počinitelji nasilja

Drugi pogled na mlade u sukobu je onaj koji mlade osobe vidi kao nasilne aktere. Ukoliko se vratimo na teorije privrženosti i razvoja identiteta, možemo zaključiti da nije čudo da ukoliko su mladi odgajani u "kulturi nasilja," tu kulturu nastavljaju razvijati, na što ovaj pristup pokušava ukazati.

2.4.4.3. Mladi kao graditelji mira

Slično studijama koje ukazuju na nasilnu prirodu mladih, postoje brojni dokazi koji ukazuju na miroljubivu prirodu mladih te na činjenicu da su mladi glavni pokretači pozitivnih društvenih promjena, koji se nalaze na "prvoj liniji" izgradnje mira.

Iako je uloga mladih u izazivanju društvenih promjena i naučno i društveno priznata, njihovo posmatranje kao graditelja mira još uvijek nije u potpunosti adaptirano. Korisne paralele sadašnjeg položaja mladih mogu se uspostaviti sa nekadašnjim položajem žena, i onime s čime su se one borile kroz stoljeća, a što sada stoji ispred grupe mladih ljudi. Ono što je zajedničko za obje grupe, jeste zahtjev za sudjelovanjem u društvenim procesima i odlukama. Također, oboje pronalaze alternativne načine organiziranja, kao i različite vrste moći da utječu na tok svog života. Kao ni brojnim ženskim pokretima i organizacijama, ni omladinskim pokretima ovaj put borbe koji je pred njima, nije jednostavan niti je moguć za ostvarenje preko noći. No sljedeće karakteristike mladih su ono što je njihova prednost u odnosu na druge skupine društva i što dakako još intezivnije doprinosi njihovoj borbi za poboljšanje svog položaja i ujedno uspostave dugoročnog mira:

- *Mladi ljudi su otvoreniji za promjene*

Oni su proizvođači novih ideja i otvoreni su novim izazovima, strategijama, dok su odrasli većinom već oblikovali svoje dogmatske postavke.

- *Mladi su orijentirani na budućnost*

Bili direktni svjedoci prethodnih ratnih događanja ili ne, mladi ljudi nasljeđuju prošlost svojih predaka i njihovih priča i interpretacija tih nesretnih događaja. No, mladi ljudi pokazuju spremnost da isprobaju alternative i izvuku iz te prošlosti neku osnovu na kojoj bi gradili mirniju budućnost.

- *Mladi su idealisti i kreativci*

Mnoge revolucije pokrenuli su i vodili mladi studenti ili aktivisti, neupitno vođeni svojim idealima. Entuzijastični i kreativni pristupi rješavanju postojećih socijalnih problema u društvu, razvoj i realizacija ideja za socijalne promjene također su ono što karakterizira mlade u procesu izgradnje mira.

- *Mladi su hrabri*

Zbog pomanjkanja iskustva, što je u ovom kontekstu sreća, mladi su spremni i neustrašivi pri isprobavanju novih avantura. Kao primjer možemo navesti praksu razmjene studenata i učenika, kao i posjete onih mjesta, gradova i država, koje nam društvo želi predstaviti kao neprijateljsko okruženje, a što se zapravo pokaže kao presudni čin u izmjeni dotadašnje vlastite negativne percepcije drugih. Generalno, neustrašivo suprotstavljanje postojećim nacionalističkim narativima u obrazovnom sistemu, medijima, kulturi, najtipičnije je mlade.

- *Mladi ljudi prepoznaju "univerzalne" potrebe mladih kao društvene grupe*

Mladi ljudi se međusobno razumiju, dijele potrebe, očekivanja, htjenja, ali i probleme, što im omogućava lakše uvezivanje i borbu za njihovo ostvarenje.

2.4.5. Potencijal mladih kao graditelja mira

Potencijal mladih predstavljen kroz njihove pomenute karakteristike neće stvoriti održiv omladinski (reformske) pokret za mir sam po sebi. Kako se obučavaju da budu vojnici, mlade na isti način treba podučiti kako da budu graditelji mira i demokracije. Njihov potencijal i moći moraju se razvijati, da bi se postigao željeni proces promjene, odnosno uspostavljanja dugoročnog mira. To predstavlja ogromne izazove, te shodno tome mora biti usmjereno na višestruke aktivnosti, koje bi im (po)služile u procesu izgradnje mira, a među njima su

izdvojene: mirovni treninzi, mirovno obrazovanje, aktivno učešće u društvenim aktivnostima, poticanje partnerstva između predratnih i poslijeratnih generacija, osposobljavanje za korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija te sistemsko pružanje podrške pri umrežavanju i samoorganiziranju mladih, na čiji značaj je prethodno ukazano.

2.5. SOCIJALNI RAD U SLUŽBI POSLIJERATNE IZGRADNJE MIRA

Za brojne poznate ličnosti, poput poput Nelsona Mandele, Mahatma Ghandia, Martina Luthera Kinga, Cllare Zetkin (koje su se svojom upornošću i cjeloživotnim djelovanjem izborile za ostvarivanje brojnih ljudska prava), udarivši ujedno i njihov temelj, uglavnom smo čuli i s njihovim mirovnim doprinosima smo upoznati. No, među značajnim mirotvorcima pronalazimo i socijalne radnike/ce, među kojima možemo istaći:

- Jane Adams, jedna od osnivačica profesije socijalnog rada i borac za ljudska prava, sudjelovala je na Ženskoj mirovnoj konferenciji u Haagu, nakon čega je oputovala u Berlin, kako bi se srela sa njemačkim kancelarom, nastojeći ga uvjeriti da okonča I. Svjetski rat, primivši kasnije Nobelovu nagradu za mir.
- Eglantyne Jeeb, osnovala Save the Children UK, promovirajući time dječja prava, nakon čega je Liga naroda usvojila njenu "Deklaraciju o pravima djeteta."

Profesija socijalnog rada je profesija čije djelovanje je usmjerno na zaštitu ljudskih prava, kao i na prevenciju bilo kojeg oblika nasilja i diskriminacije. Riječ je o profesiji neophodnoj u svakom društvu, i kao takva obavezna je pratiti stanje jednog društva i shodno tome djelovati. Upravo rad s mladima na ovom području omogućava profesiji da se aktivno i uspješno suoči sa brojnim izazovima koje je minuli rat stavio pred nas, a osobito pred mlade.

Dakle solidarnost, nediskriminacija, tolerantnost, humanost, odgovornost, empatija, osnovne su vodilje profesije socijalnog rada. U ratnim uvjetima profesija je bila razapeta upravo između njih, odnosno čovjeka i njegove dobrobiti s jedne strane, te očekivanja državne strukture s druge strane. Djelovati kao resurs podrške svima bez obzira na tadašnju forsiranu podijeljenost, bilo je izuzetno teško i izazovno, no, prema Bašić (2012: 131) „usprkos oskudnim istraživanja o socijalnom radu u ratnim uvjetima, postoji uvriježeno mišljenje da je, prakticirana u ekstremnim uvjetima, profesija socijalnog rada pokazala sposobnost djelovanja na individualnoj i grupnoj razini u korist pojedinih ugroženih pojedinaca/grupa.“

Promocija socijalne promjene, socijalne pravde, osnaživanje ljudi, pružanje podrške s ciljem povećanja općeg blagostanja smjer su djelovanja socijalnih radnika, ali ujedno i procesa izgradnje mira.

Iako profesija socijalnog rada nikada nije uživala dovoljno poštovan status u društvu, ipak okončanjem rata, očekivalo se njeno barem minimalno uzdignuće. No, politička i zakonodavna rascjepkanost, kako i sve ostale aspekte društva, duboko zahvaća i samu profesiju. Tako razjedinjen sistem proizvoljno određuje koje su to potrebe društva i minimalizira resurse za njihovo zadovoljavanje, ne osluškujući što je to zapravo stvarno potrebno. Uz to, generalna neupućenost građana u prava koja im pripadaju i koja imaju mogućnost ostvariti, potom nedovoljna upoznatost sa ulogom socijalnih radnika, pri čemu se uglavnom odlučuju za negativnu percepciju o njima, novi su i poslijeratni izazovi s kojim se profesija suočava.

Principi i vrijednosti profesije socijalnog rada u bosanskohercegovačkom kontekstu često se nalaze u zaleđu jer postojeća društvena i politička razjedinjenost, te opterećenost profesije birokratijom, veoma često onemogućava profesiji da djeluje na višim nivoima. Socijalna politika kao osnovni resurs, mehanizam, adut socijalnog rada također je pogodjen ratom i dejtonskom podjelom, stoga je i on u redu za izgradnju.

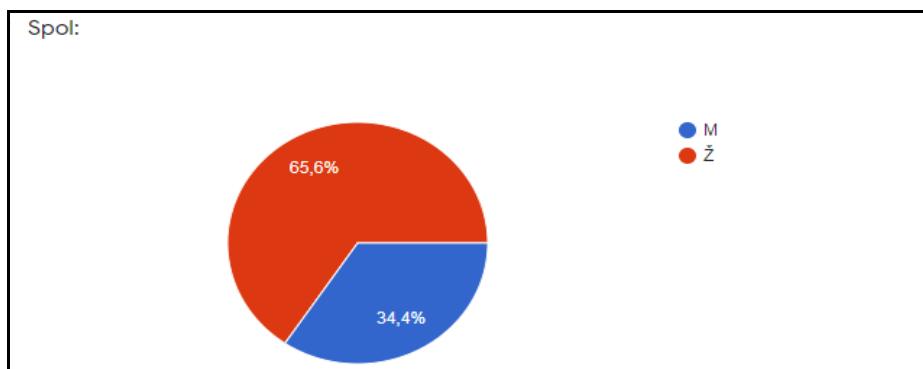
Stoga, kao i sam proces poslijeratne izgradnje mira, i proces oporavka i promocije pozitivnog i širokog djelovanja profesije socijalnog rada mora se shvatiti kao dugoročan proces koji iziskuje napore socijalnih radnika i njihovo neodustajanje u oporavu traumama pogodjene bosanskohercegovačke scene. Poslijeratno obrazovanje socijalnih radnika, na kojem se kroz studij socijalnog rada intezivno radi, od osobite je važnosti za oporavak i pozitivnu promociju profesije, pa samim time i društva u kojoj bi djelovala.

III. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

3.1. Rezultati anketnog upitnika provedenog među mladim osobama

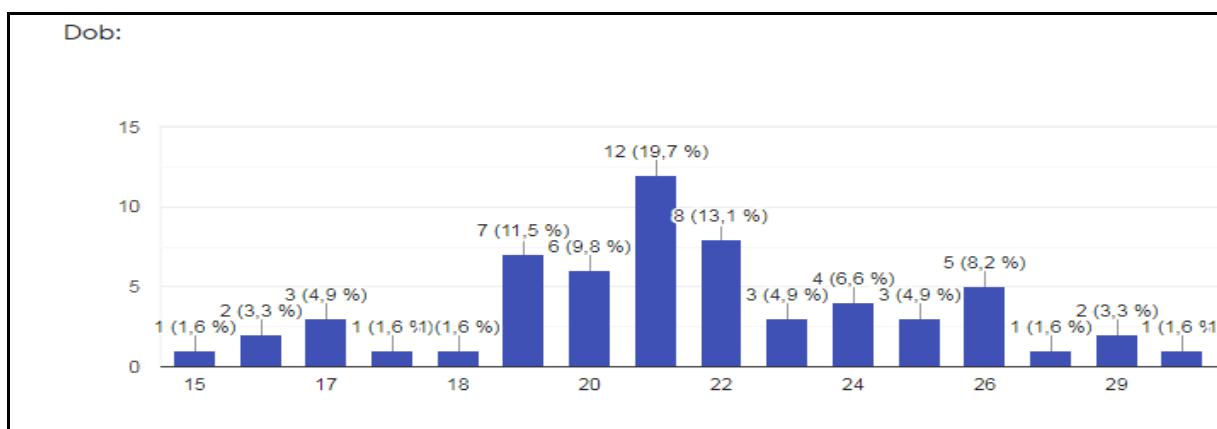
Za potrebe ovog istraživanja proveden je anketni upitnik sastavljen od 22 pitanja, formuliranih u skladu i sa zahtjevima naslova teme istraživanja: "Uloga mladih u poslijeratnoj izgradnji mira u Bosni i Hercegovini." Anketni upitnik je obuhvatio uzorak od 60 mlađih osoba (od 15 do 30 godina) koji aktivno djeluju na polju izgradnje mira u čitavoj Bosni i Hercegovini i u okviru različitih organizacija civilnog društva.

Grafikon 1. Spolna struktura ispitanika/ca

U pogledu spolne strukture unutar mirovnih organizacija, rezultati istraživanja pokazuju veću zastupljenost i aktivni angažman ženskih (65.6%) nego muških osoba (34.4%).

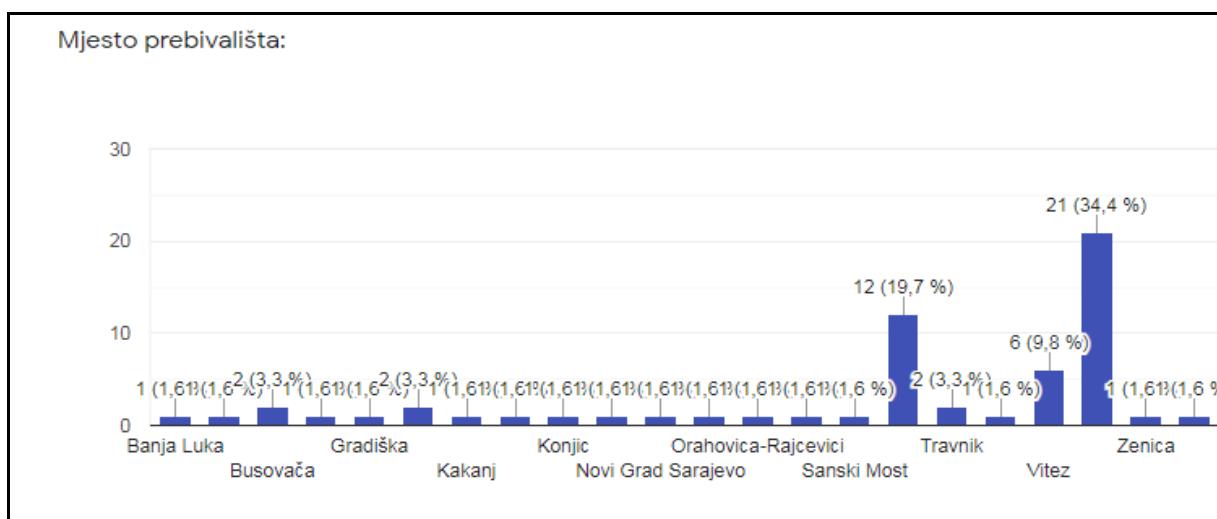
Grafikon 2. Dobna struktura ispitanika/ca

Kada je riječ o dobnoj strukturi, primjetno je da je najveći broj mladih aktivan u 21. godini života (19.7%), kada vjerovatno zbog daljnog školovanja ili zaposlenja upoznaju nove ljude, stječu nove prilike, bivaju zainteresirani za nove aktivnosti koje se odvijaju ili u njihovim vlastitim sredinama ili drugim u koje odu. Generalno za razdoblje od 19. godine (sa 11.5%) aktivnih mladih i 22. godine, možemo reći da je najaktivnije razdoblje. Najslabiji angažman se očituje na samom početku i kraju grafa, odnosno u početnoj fazi adolescencije (u 15. godini) sa 1.6% aktivnih mladih i u 30.oj godini sa također 1.6% aktivnih mladih.

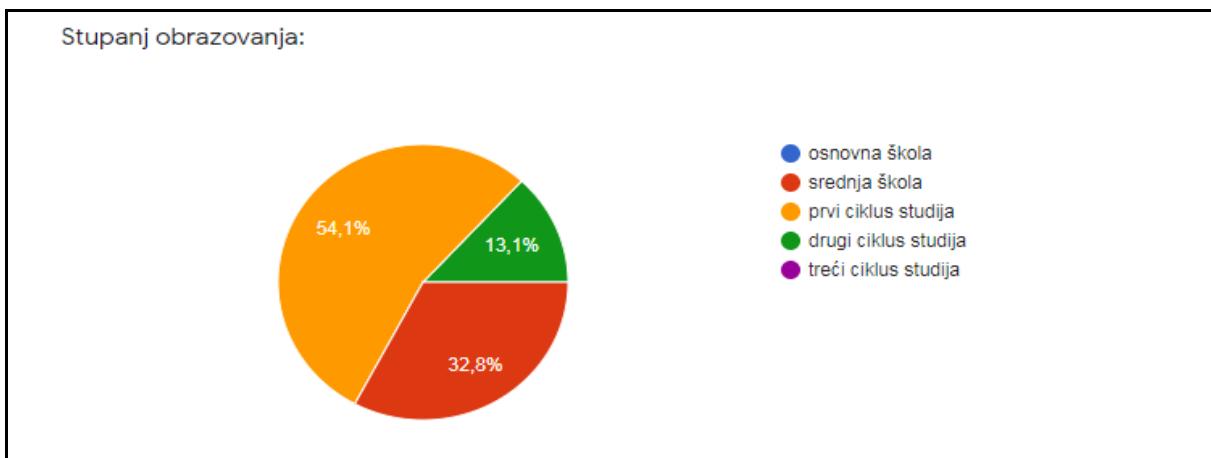
Porast mirovnog angažmana mladih se također primjećuje u razdoblju između 24. godine (6.6%) i 26. godine (8.2%) pri čemu nakon 26. godine je očit pad (8.2% – 1.6%).

Grafikon 3. Mjesto prebivališta ispitanika/ca

Prema mjestu prebivališta najveći broj mladih dolazi iz Zenice (34.4%), potom iz Sarajeva (19.7%), Viteza (9.8%), Busovače (3.3%), Istočnog Sarajeva (3.3%), Travnika (3.3%) Banja Luke (1.6%), Donjeg Vakufa (1.6%), Gradiške (1.6%), Kaknja (1.6%), Konjica (1.6%), Milića (1.6%), Novog Travnika (1.6%), Orašja (1.6%), Sanskog Mosta (1.6%), Tuzle (1.6%), Brčkog (1.6%), Mostara (1.6%), Žepča (1.6%).

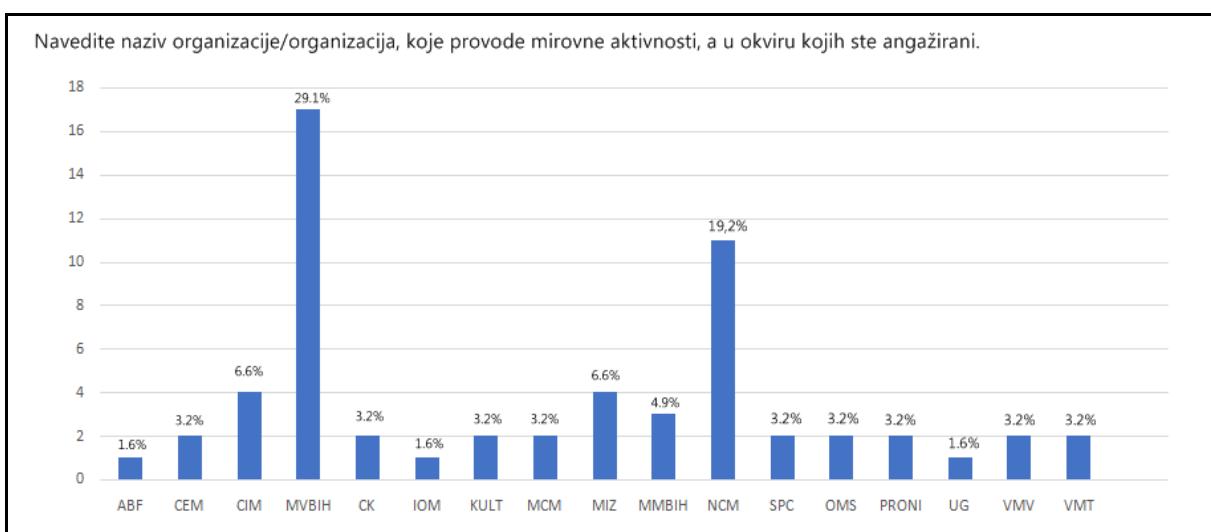
Grafikon 4. Stupanj obrazovanja ispitanika/ca

Prema stupnju obrazovanja, najveći broj mladih ispitanika/ca je na prvom ciklusu studija (54.1%), potom slijedi postotak onih koji pohađaju srednju školu (32.8%), a aktivni su na polju izgradnje mira i najmanji broj njih je na drugom ciklusu studija (13.1%).

Što ranije uključivanje u mirovne i druge aktivnosti, prednost je i prepostavka da će mladi taj angažman nastaviti pri nastavku svog školovanja, pri čemu će imati priliku nadograđivati već stečene vještine i znanja i konstruktivno ih koristiti pri mirovnom i drugom djelovanju, te ujedno otvoriti vrata novim prilikama.

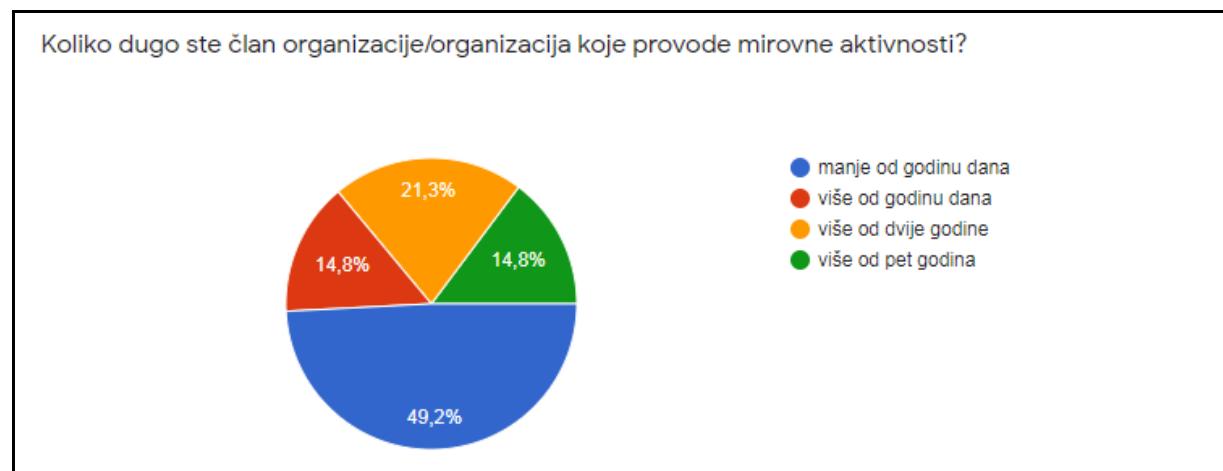
Grafikon 5. Mirovne organizacije u okviru kojih su mladi angažirani

Naveći broj mladih ispitanika/ca angažirano je u: Međureligijskom vijeću u BiH (29.1%), potom u Nadbiskupijskom centru za pastoral mladih "Ivan Pavao II." (19.2%), Mreži mladih

MIZ (6.6%), Centru za izgradnju mira Sanski Most (6.6%), Mreži mladih međureligijskog vijeća (4.9%), CEM – Centru za edukaciju mladih Travnik (3.2%), Crvenom križu (3.2%), Vijeću mladih Vitez (3.2%), Vijeću mladih Travnik (3.2%), Srpskom pravoslavnom centru "Sveti Petar Sarajevski" (3.2%), KULT – Institutu za razvoj mladih (3.2%), Odboru za međureligijsku suradnju (3.2%), PRONI – Centru za omladinski razvoj (3.2%), Međunarodnom centru za mir (3.2%), ABF Centru za edukaciju građana Busovača (1.6%), International Organization for Migration (1.6%), Centru za nenasilnu akciju (1.6%), što ukazuje na postojanost velikog broja mirovnih organizacija, koje pružaju priliku mladim ljudima da budu upoznati sa svojim pravima i mogućnostima, te načinima njihovog ostvarenja.

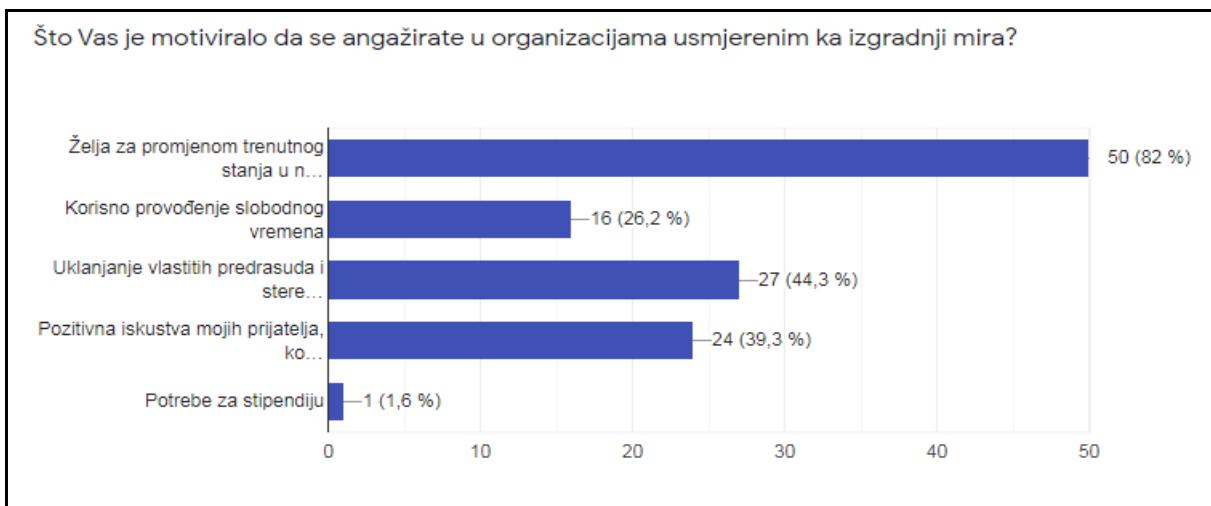
Grafikon 6. Vremenski period u kojem su mladi aktivno uključeni u mirovne aktivnosti organizacija civilnog društva

U organizacijama koje provode mirovne aktivnosti, gotovo polovica mladih (49.2%) je aktivna manje od godinu dana, a više od dvije godine aktivno je 21.3% mladih.

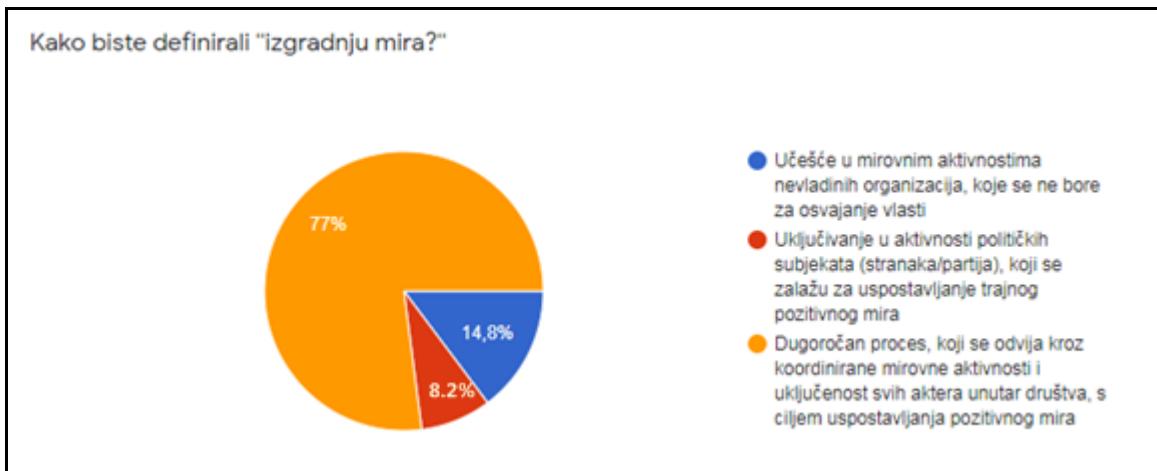
14.8% mladih je aktivno više od godinu dana, a isti postotak (14.8%) mladih je aktivan više od pet godina. Značajan je podatak da je ipak veći broj mladih aktivan duže od dvije i pet godina, odnosno da ustraju u svom djelovanju i prepoznavaju njegovu važnost.

Grafikon 7. Motivi mladih za angažiranje u organizacijama usmjerenim ka izgradnji mira

"Želja za promjenom trenutnog stanja u nacionalistički orijentiranom društvu" je motiv za angažman u organizacijama usmjerenim ka izgradnji za 82% mladih ispitanika/ca, što ukazuje da je veliki broj mladih ipak svjestan faze negativnog mira u kojem živimo i kojeg je potrebno mijenjati. Nakon toga motiva, slijedi „uklanjanje vlastitih predrasuda i stereotipa o pripadnicima drugih nacija i religija" sa 44.3%, što je presudno za proces izgradnje mira. Potom sa 39.3% idu „pozitivna iskustva mojih prijatelja, kolega u mirovnim aktivnostima" koja su najsnaznija "reklama" za uključivanje mladih u mirovne i druge aktivnosti koje nude organizacije civilnog društva. "Korisno provođenje slobodnog vremena" je motiv 26.2% ispitanika i najmanji postotak (1.6%) odgovara da su potrebe za stipendiju jedan od motiva uključivanja u mirovne aktivnosti.

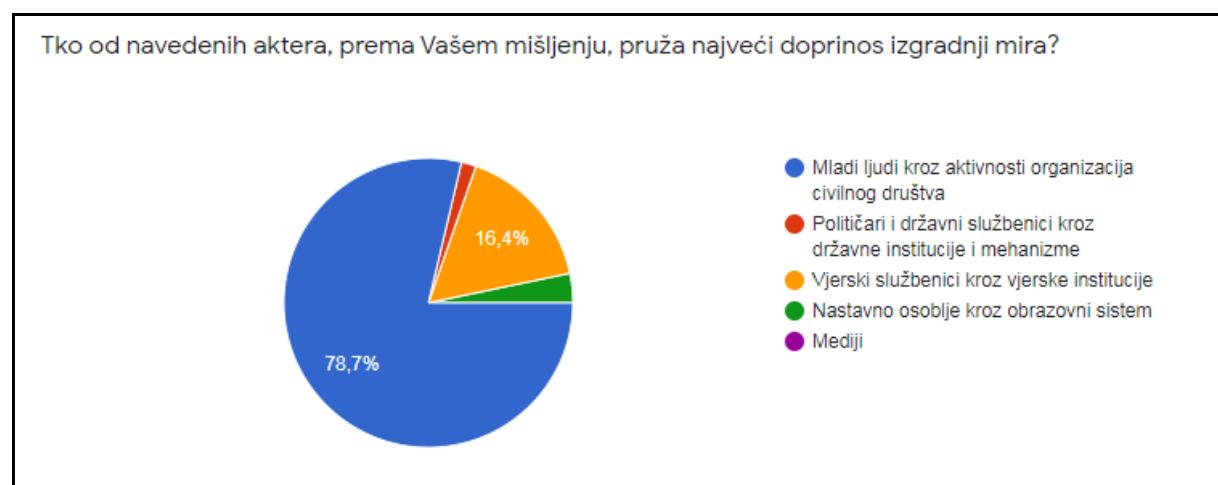
Grafikon 8. Definiranje "izgradnje mira"

Definiranju izgradnje mira, mladi polaze sa dva stajališta. 77% njih izgradnju mira razumije kao „dugoročan proces, koji se odvija kroz koordinirane mirovne aktivnosti i uključenost svih aktera unutar društva s ciljem uspostavljanja pozitivnog mira," dok 14.8% izgradnju mira razumije kao „učešće u mirovnim aktivnostima nevladinih organizacija, koje se ne bore za osvajanje vlasti," što upućuje na činjenicu da kod mladih postoji svijest da su nevladine organizacije najviše zaslužne za provođenje mirovnih aktivnosti i njihove koordinacije s aktivnostima drugih aktera u društvu.

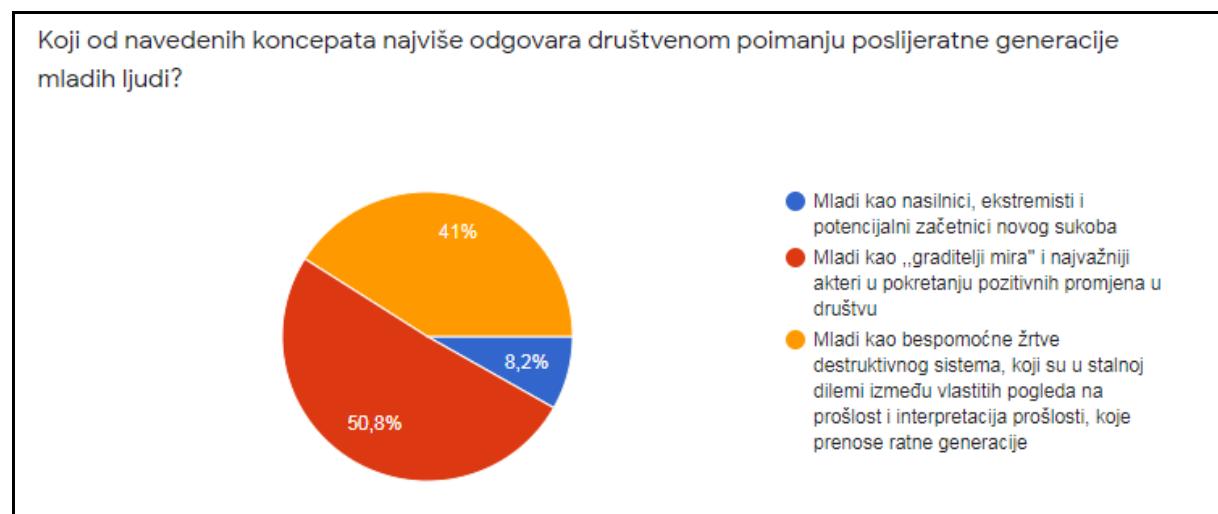
Najmanji postotak mladih ispitanika/ca (8.2%) izgradnju mira definira kao „uključivanje u aktivnosti političkih subjekata (stranaka/partija), koji se zalažu za uspostavljanje trajnog, pozitivnog mira," što je također prednost jer mladi uviđaju da su politički subjekti jedni od ključnih aktera za uspostavu i izgradnju dugotrajnog mira.

Grafikon 9. Najutjecajniji akteri procesa izgradnje mira

Za „mlade ljude kroz aktivnosti organizacija civilnog društva" 78.7% ispitanika odgovara da smatra da su akteri koji pružaju najveći doprinos izgradnji mira, što je izuzetna prednost jer prepoznaju vlastite snage u procesu izgradnje mira. Nakon mladih, 16.4% ispitanika smatra da su vjerski službenici kroz vjerske institucije najznačajniji akteri, a potom manji postotak ide na nastavno osoblje kroz obrazovni sistem (3.3%), te na političare i državne službenike kroz državne institucije i mehanizme sa 1.6%.

Grafikon 10. Koncepti društvenog poimanja poslijeratne generacije mlađih ljudi

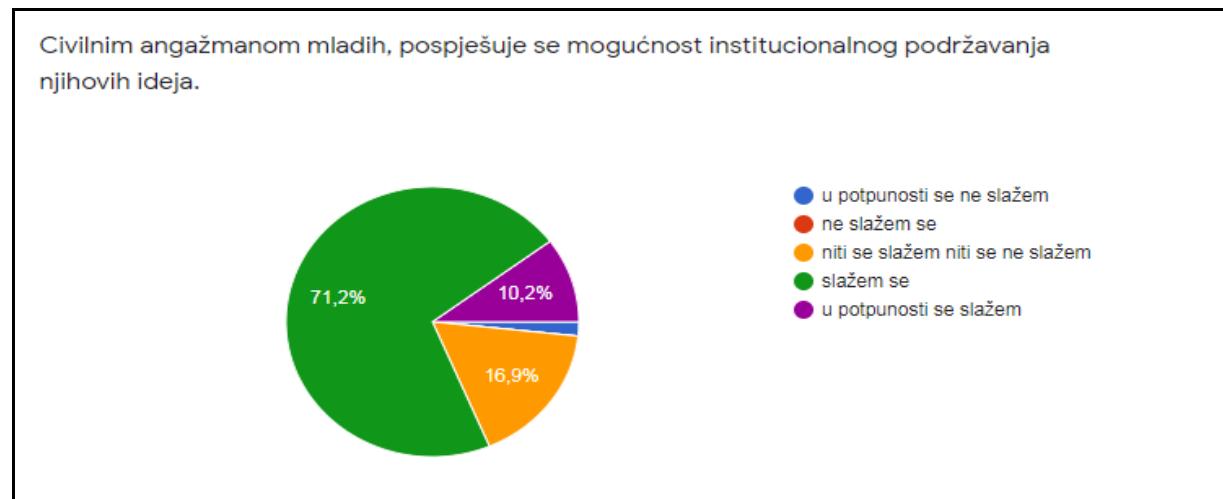

Više od polovice ispitanika/ca (50.8%) odgovara da koncept "mladi kao „graditelji mira" i najvažniji akteri u pokretanju pozitivnih promjena u društvu" je koncept koji najviše odgovara društvenom poimanju mlađih osoba u društvu.

41% njih odgovara da društvo mlađe poima kao „bespomoćne žrtve destruktivnog sistema, koji su u stalnoj dilemi između vlastitih pogleda na prošlost i interpretacija prošlosti, koje prenose ratne generacije, što je zabrinjavajući postotak zbog lakoće prihvatanja tog koncepta i uživljavanja u njega.

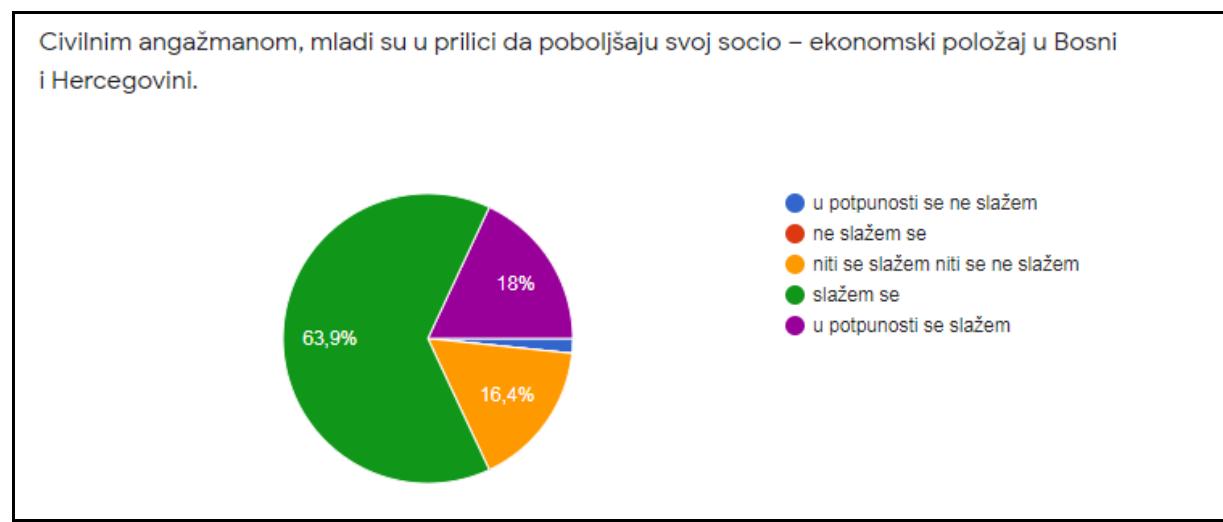
Najmanji postotak ispitanika (8.2%) smatra da je u društvu prisutna percepcija mlađih kao „nasilnika, ekstremista i potencijalnih začetnika novog sukoba."

Grafikon 11. Pospješivanje mogućnost institucionalnog podržavanja ideja mladih kroz civilni angažman.

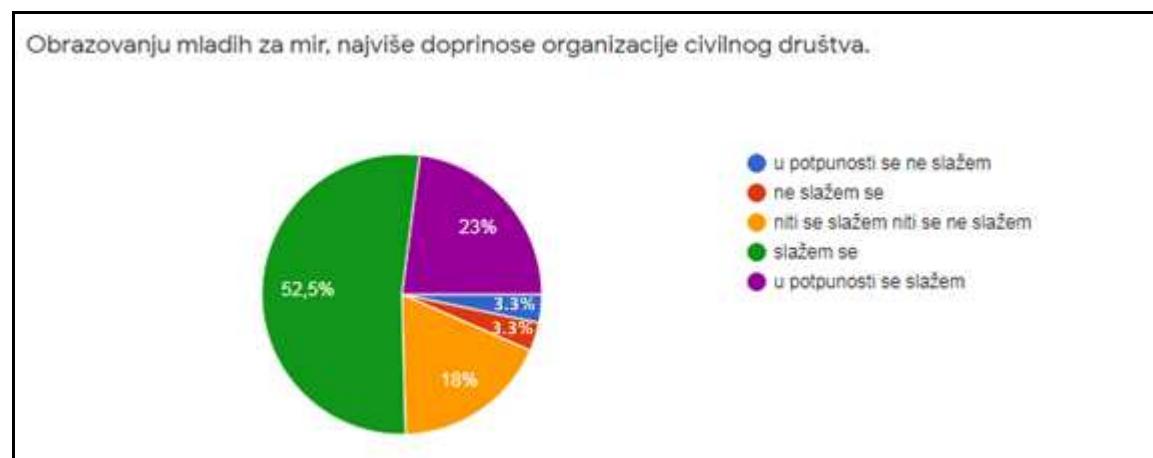
Da se sa civilnim angažmanom mladih pospješuje mogućnost institucionalnog podržavanja njihovih ideja, 71.2% ispitanika/ca se slaže. Njih 16.9% niti se slaže niti ne slaže, dok se 10.2% mladih u potpunosti slaže s ovom postavkom. Tek neznatan postotak (1.7%) iskazuje potpuno neslaganje.

Grafikon 12. Poboljšavanje socio – ekonomskog položaj mladih kroz civilni angažman.

Da su mladi u prilici poboljšati svoj socio – ekonomski položaj kroz civilni angažman, 63.9% ispitanika/ca se slaže. 18% mladih se slaže u potpunosti, 16.4% niti se slaže niti ne slaže, dok 1.6% njih se u potpunosti ne slaže.

Grafikon 13. Doprinos organizacija civilnog društva obrazovanju mladih za mir.

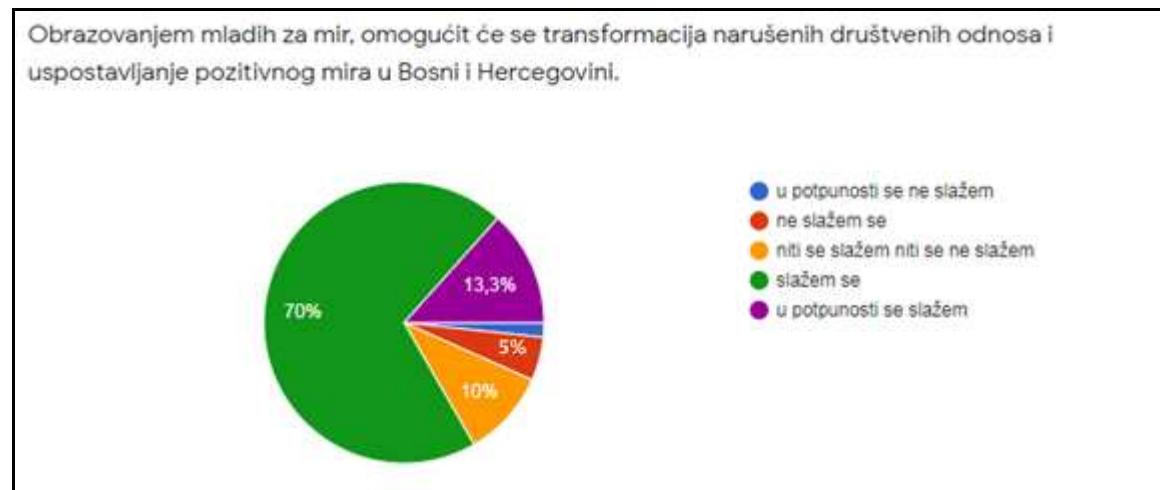
Više od polovice mladih ispitanika (52.5%) se slaže da obrazovanju mladih za mir najviše doprinose organizacije civilnog društva. 23% njih se slaže u potpunosti, 18% niti se slaže niti ne slaže, dok isti procenat (3.3%) odgovara da se ne slaže (u potpunosti).

Grafikon 14. Uspješnost rada organizacija civilnog društva na pozitivnom razvoju, osnaživanju i aktiviranju mladih.

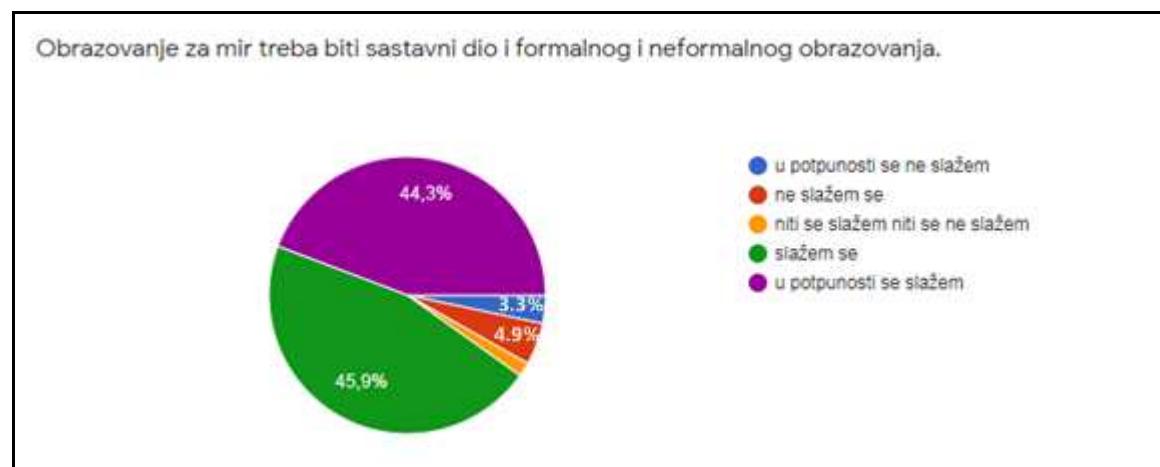
59% mladih ispitanika se slaže da organizacije civilnog društva uspješno rade na pozitivnom razvoju, osnaživanju i aktiviranju mladih. 19.7% niti se slaže niti ne slaže, 13.1% se u potpunosti slaže, 4.9% se ne slaže i 3.3% se u potpunosti ne slaže.

Grafikon 15. Transformacija narušenih društvenih odnosa i uspostavljanje pozitivnog mira u Bosni i Hercegovini kroz obrazovanje mladih za mir.

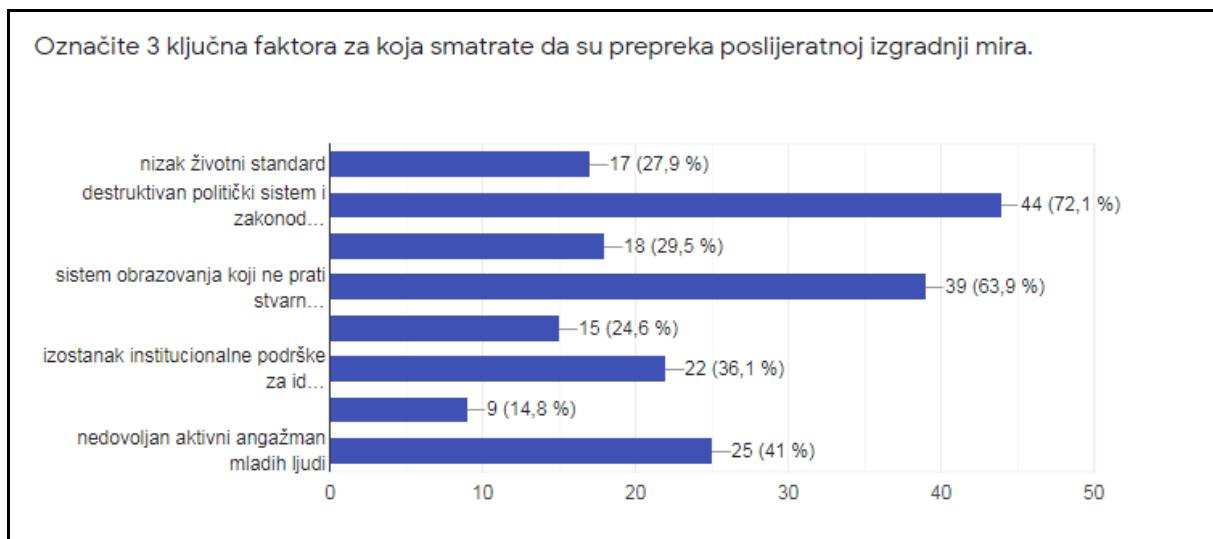
Da će se obrazovanjem mladih za mir omogućiti transformacija narušenih društvenih odnosa i uspostavljanje pozitivnog mira u Bosni i Hercegovini, smatra i slaže se 70% mladih ispitanika. Njih 13.3% se slaže u potpunosti, 10% niti se slaže niti ne slaže, 5% se ne slaže, dok 1.7% se ne slaže uopće. Većina mladih ispitanika/ca koji su izrazili svoje slaganje s navedenom tvrdnjom ukazuje na konačnu prepozнатост važnosti obrazovanja, osobito obrazovanja za mir, bez kojeg bi bilo nemoguće kretati se u pravcu izgradnje mira i svjetlijie budućnosti. Obrazovanje za mir ne bi trebalo biti samo u sastavu neformalnog, nego i formalnog obrazovanja o čemu govori naredni graf.

Grafikon 16. Obrazovanje za mir kao sastavni dio i formalnog i neformalnog obrazovanja.

45.9% ispitanika/ca prepoznaje važnost i potrebu prisustva obrazovanja za mir, u formalnom i neformalnom obrazovanju. Također veliki postotak (44.3%) se slaže u potpunosti, dok 4.9% njih se ne slaže, te 3.3% mladih se u potpunosti ne slaže.

Grafikon 17. Ključni faktori koji predstavljaju prepreku poslijeratnoj izgradnji mira.

Prema odgovorima ispitanika/ca i prema postotcima, tri ključna faktora koja predstavljaju prepreku poslijeratnoj izgradnji mira su:

- destruktivan politički sistem i zakonodavna razjedinjenost (72.1%),
- sistem obrazovanja koji ne prati stvarno stanje i potrebe društva (63.9%),
- nedovoljan aktivni angažman mladih ljudi (41%).

Nakon toga 36.1% mladih ispitanika/ca smatra da izostanak institucionalne podrške mladih ljudi i njihovih ideja su značajan faktor koji stoji na putu poslijeratnoj izgradnji mira, potom 29.5% ističe izostanak suradnje državnog i civilnog sektora kao značajan faktor, 27.9% nizak životni standard, 24.6% manjak (vladinih i nevladinih) organizacija koje se bave mirovnim aktivnostima, i 14.6% njih vidi nedostatak financijskih sredstava za provedbu mirovnih aktivnosti kao jedan od faktora koji nepovoljno utječe na proces poslijeratne izgradnje mira.

Nije iznenadujuće da mladi vide destruktivni politički i zakonodavni ustroj, te neadekvatan obrazovni sistem kao vodeće faktore pri sprječavanju izgradnje pozitivnog mira u Bosni i Hercegovini, koji također utječe i na nedovoljan angažman mladih ljudi, što će biti predstavljeno kroz sljedeći graf.

Grafikon 18. Ključni faktori koji utječu na nedovoljan mirovni i drugi angažman mladih ljudi u aktivnostima koje provode organizacije civilnog društva.

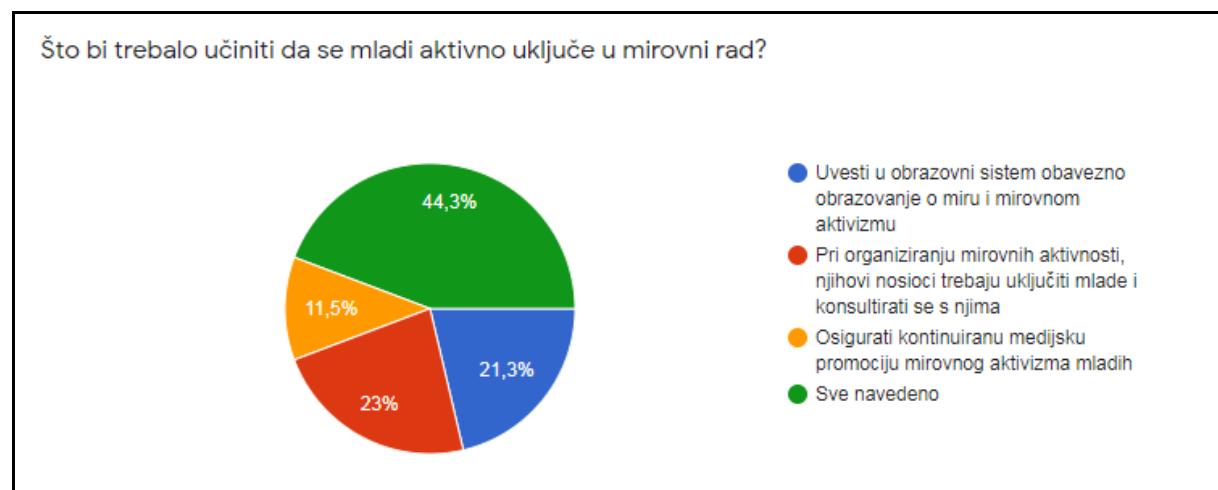
Sljedeća tri faktora, prema odgovorima mladih ispitanika/ca, su najodgovornija za nedovoljan mirovni i drugi angažman mladih ljudi u aktivnostima koje provode organizacije civilnog društva:

- 70.5% mladih navodi da je to generalna nezainteresiranost i apatija mladih,
- 62.3% odgovara da je to sumnja da svojim djelovanjem mogu proizvesti pozitivnu promjenu u društvu,
- 47.5% manjak institucionalne podrške.

42.6% navode nedovoljnu promoviranost mirovnih aktivnosti, 42.6% nepovoljan socio – ekonomski položaj, 31.1% manjak institucionalne podrške, i 6.6% manjak slobodnog vremena, kao faktore koji utječu na nedovoljan aktivni angažman mladih ljudi.

Ispitanici su osobe aktivne na polju izgradnje mira i svoje odgovore su pružali na osnovu stečenog iskustva (većinom volonterskog), pri čemu je zabrinjavajuća činjenica da njih 70.5% smatra da su mladi generalno nezainteresirani i apatični. No, takvo stanje nije moguće sagledavati samo s jedne strane, nego uključujemo i druge faktore poput - sumnje mladih da svojim djelovanjem mogu proizvesti pozitivnu promjenu u društvu, vjerovatno usko vezanog sa faktorom da manjka institucionalne podrške, što zasigurno nepovoljno utječe na mlade i njihovu želju za aktivizmom.

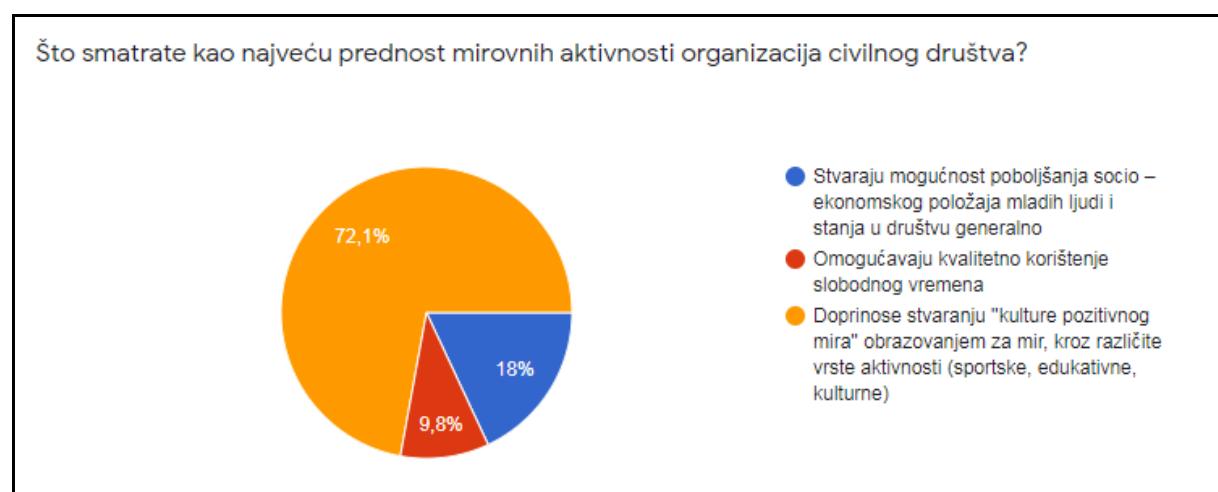
Grafikon 19. Potrebni koraci za aktivnu uključenost mladih u mirovni rad.

Da se mladi aktivno uključe u mirovni rad, 44.3% ispitanika se složilo da bi sve od navedenih stavki
moralo poduzeti:

- uvođenje u obrazovni sistem obavezno obrazovanje o miru i mirovnom aktivizmu (21.3%)
- pri organiziranju mirovnih aktivnosti, njihovi nosioci trebaju uključiti mlade i konsultirati se s njima (23%)
- osigurati kontinuiranu medijsku promociju mirovnog aktivizma mladih (11.5%).

Grafikon 20. Prednost mirovnih aktivnosti organizacija civilnog društva.

Kao najveću prednost mirovnih aktivnosti organizacija civilnog društva, mladi ispitanici (72.1%) vide doprinos stvaranju "kulture pozitivnog mira" obrazovanjem za mir kroz različite vrste aktivnosti (sportske, edukativne, kulturne).

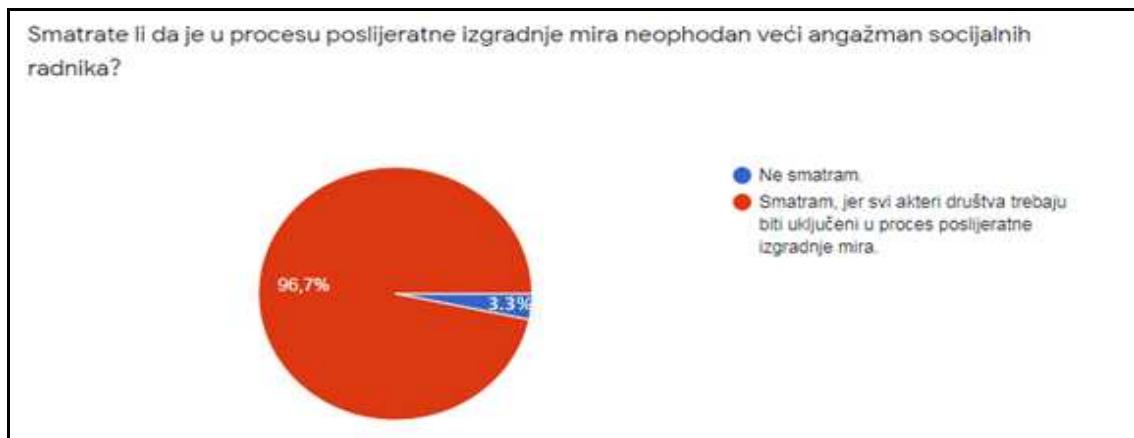
Potom 18% njih smatra da organizacije civilnog društva kroz mirovne aktivnosti stvaraju mogućnost poboljšanja socio – ekonomskog položaja mladih ljudi i stanja u društvu generalno, i 9.8% posto njih smatra da omogućavaju kvalitetno korištenje slobodnog vremena.

Grafikon 21. Upoznatost s poljem djelovanja i aktivnostima socijalnih radnika.

57.4% ispitanika je odgovorilo da je djelomično upoznato s poljem djelovanja i aktivnostima socijalnih radnika, 31.1% njih da su djelomično upoznati, a 11.5% da nisu upoznati. Potvrđni i većinski stavovi o potrebi većeg angažmana socijalnih radnika u procesu poslijeratne izgradnje mira, što je prikazano u sljedećem grafu, ukazuju i na potrebu veće promocije profesije socijalnog rada, jer je ona itekako usmjerena ka sferi izgradnje mira i most je za ostvarivanje ljudskih prava.

Grafikon 22. Stavovi o potrebi većeg angažmana socijalnih radnika u procesu poslijeratne izgradnje mira.

Da je potreban veći angažman socijalnih radnika u procesu poslijeratne izgradnje mira, smatra 96.7% ispitanika, dok njih 3.3% smatra da nije potreban.

IV. ZAKLJUČAK

Poslijeratna izgradnja mira je dugoročan proces, koji se odvija kroz koordinirane aktivnosti, metode i sredstva organizacija civilnog društva, pri čemu vodeću ulogu u njihovom učešću imaju mladi. Iako su mladi u nepovoljnom socijalnom položaju, njihovim mirovnim obrazovanjem, osnaživanjem i pozitivnim razvojem, omogućava se pozitivna transformacija društvenih odnosa na svim nivoima. Na navedenu generalnu hipotezu ujedno gledamo kao i na zaključak, odnosno potvrđni rezultat istraživanja s druge strane. Naime, prema odgovorima mladih ispitanika/ca, došli smo do zaključka da je proces poslijeratne mira, prije svega složen i dugoročan proces, koji najveću podršku ima od strane mirovnih aktivista unutar organizacija civilnog društva. Iako je značajno postojanje brojnih mirovnih organizacija i aktivnosti, bez aktivne uloge mladih, one ne bi doživljavale željeni uspjeh.

Ono što je znatno otežavajuća okolnost u procesu poslijeratne izgradnje mira jeste ipak nedovoljan broj mladih koji aktivno sudjeluju u njegovoj izgradnji. Prva posebna hipoteza koja se odnosi na to, glasi: Nepovoljan socijalni položaj mladih i još uvijek osjetne posljedice rata utječu na slabiji angažman mladih u aktivnostima organizacija civilnog društva, no bez obzira na to, mladi imaju vodeću ulogu u realizaciji mirovnih aktivnosti i pokretanja promjena u društvu. Rezultati istraživanja su pokazali zabrinjavajući podatak da 70.5% mladih ispitanika/ca navodi da je generalna nezainteresiranost i apatija mladih glavni razlog njihovog slabijeg angažmana u mirovnim i drugim aktivnostima. Da nepovoljan socijalni položaj mladih utječe, složilo se 42.6%, no u suštini, svaki od navedenih faktora, koji su bili ponuđeni u anketnom upitniku, utječu na slabiji angažman mladih osobito ako uzmemos u obzir da većinom ti negativni faktori dolaze u kombinaciji (dakle generalna nezainteresiranost i apatija najčešće nastaje uslijed uviđanja da mladi nemaju institucionalnu podršku, pritom stječući mišljenje kako onda ne mogu svojim djelovanjem ni proizvesti pozitivnu promjenu u društvu). Stoga ne sudjelujući u mirovnim ni drugim aktivnostima, nisu u mogućnosti ni promovirati ih, niti utjecati na poboljšanje svog socio – ekonomskog položaja kao jednog od negativnih faktora.

Ne možemo zanemariti drugi i ključni dio posebne hipoteze koja govori o vodećoj ulozi mladih u realizaciji mirovnih aktivnosti i promjena u društvu. Možda nedovoljan, ali i dalje veliki broj (s tendencijom još većeg rasta) mladih osoba sudjeluje u mirovnim aktivnostima. Ne samo da prepoznaju njegovu važnost u društvu, nego vide i važnost vlastite uloge u

procesu poslijeratne izgradnje mira. Svojim pa i petogodišnjim volonterskim djelovanjem nastoje promijeniti stanje koje vlada u nacionalistički orijentiranom bosanskohercegovačkom društvu. Uopće svjesnost o postojanju vlastitih predrasuda i stereotipa o pripadnicima drugih nacija i religija, te želja za njihovim uklanjanjem je također jedan od motiva zbog kojih se mladi uključuju u mirovne aktivnosti, što je osobito važno, jer upravo ta želja i spremnost mladih u Bosni i Hercegovini raspiruje i tu najmanju svjetlosnu iskru da ipak postoji nada za izgradnju bolje, mirnije budućnosti.

Manje učešće mladih nije nešto što bi trebalo beznadežno posmatrati, nego izazov na koji bi društvene institucije kroz svoja sredstva trebali utjecati i proaktivno djelovati. Sami ispitanici/ce slažu se da bi prije svega obrazovanje za mir trebalo biti obaveznim dijelom i formalnog i neformalnog obrazovanja, potom da nosioci mirovnih aktivnosti trebaju uključiti i mlade pri organiziranju tih aktivnosti i da sve to treba biti popraćeno medijskom promocijom. Stoga, iako postoje podijeljena mišljenja, i ovo je hipoteza koju možemo potvrditi.

Važnost učešća svih aktera u procesu poslijeratne izgradnje mira jeste stalno ponavljana činjenica kroz ovaj rad, no akteri koji daju svoj najveći doprinos jesu zasigurno organizacije civilnog društva. Ovim, dakako, ne isključujemo druge aktere, jer svaki od njih ima važnu ulogu (političari, vjerske vođe, mediji), no najveće povjerenje kod mladih su zaslužile organizacije civilnog društva koje svojim neumornim i dugogodišnjim djelovanjem utječu na uspostavu dugoročne kulture mira u Bosni i Hercegovini s jedne strane, te na obrazovanje, osnaživanje i pozitivan razvoj mladih s druge strane, što je usko povezano. Poslijeratna izgradnja mira se odvija kroz različite oblike radionica, seminara, treninga koje upravo imaju za cilj osnaživanje i obrazovanje mladih na ovom području, što je također jedna od hipoteza, koju na osnovu odgovora ispitanika/ca, odnosno rezultata istraživanja, također potvrđujemo.

Da se civilnim angažmanom mladih na polju poslijeratne izgradnje mira, pospješuje mogućnost institucionalnog podržavanja njihovih ideja, potvrđujemo na osnovu rezultata istraživanja, odnosno odgovora ispitanika/ca, koji su to već "okusili." Volonteri iz cijele Bosne i Hercegovine, pa čak i iz njenih najmanjih dijelova, dugogodišnje volontiranje, želja za promjenom, spremnost, strast, indikatori su makar i minimalne uspješnosti procesa izgradnje mira, ali i ono što mlade mirotvorce gura kroz ovaj proces, i što je utjecalo na formiranje dodatnih omladinskih organizacija i institucija, koje su bile most za podržavanje i realizaciju njihovih ideja. Osim toga, rezultati istraživanja pokazuju da značajan broj

ispitanika/ca (oko 80%) smatra da civilnim angažmanom imaju mogućnost poboljšati i svoj socio – ekonomski status (obrazovanjem, koje organizacije civilnog društva najčešće pružaju, mlađi stječu znanje o pravima koja im pripadaju i načinima na koje ih mogu ostvariti. Osim toga, nerijetko bivaju zaposleni u različitim organizacijama ili im se pruža prilika pisanja i realizacije vlastitih projekata kojima bi unaprijedili vlastiti i položaj drugih mlađih osoba ili pak drugi društvenih grupa).

Obrazovanjem mlađih za izgradnju mira, omogućit će se transformacija narušenih društvenih odnosa, te pozitivne promjene na osobnom, međuljudskom, kulturnom i strukturalnom nivou. Ovdje je riječ također o jednoj od posebnih hipoteza, koju potvrđujemo na osnovu odgovora ispitanika/ca i rezultata istraživanja. Naime, mlađi imaju razvijenu svijest o ulozi i važnosti obrazovanja, osobito obrazovanja za mir, za koje smatraju da bi itekako trebalo biti obavezni dio i formalnog i neformalnog obrazovanja. Na taj način jedino mogu steći znanja i vještine kojima bi mijenjali prvenstveno vlastitu "narušenost" potom društvenu i onda se kretali u smjeru pozitivnog razvoja i promjene. Znamo da promjena na makro nivou kreće od one na mikro nivou, na što mlađi kroz svoje djelovanje te kroz odgovore u anketnom upitniku nastoje ukazati.

Ponovno govoreći o važnosti učešća svih aktera jednog društva, dolazimo do posljednje posebne hipoteze koja se odnosi na profesiju socijalnog rada, a koja glasi: Socijalni rad je profesija koja je u službi zaštite ljudskih prava i prevencije nasilja, stoga zahtjeva veći broj uključenih socijalnih radnika u aktivnostima izgradnje mira i osnaživanja mlađih. Veliki broj ispitanika/ca je upoznat s poljem djelovanja socijalnih radnika/ca i aktivnostima koje provode, stoga i smatraju da bi njihovo učešće u mirovnim aktivnostima trebalo biti veće. Profesija socijalnog rada jeste profesija koja se nalazi u osobito nezavidnom položaju zbog stalne rasprganosti između mogućnosti s jedne strane te potreba društva s druge strane. Pritom, politička i zakonodavna rastrojenost najjače ostavlja svoje tragove upravo na ovu profesiju. No, slobodno govoreći, riječ je o jednoj od najhumanijih profesija, koja nikada nije uživala dovoljno vrijedan status u društvu, no bez obzira na to, njen polje djelovanja nije zaustavljen, nego čak i prošireno. Mlađi su sve češće u fokusu djelovanja socijalnih radnika (bilo preventivno ili kurativno), stoga i proces poslijeratne izgradnje mira jeste proces u koji socijalni radnici/ce mogu hrabro zakoračiti, zauzeti još važniju ulogu u njemu, na čemu je zapravo i jeste cilj raditi.

Prepreke poslijeratnoj izgradnji mira su prilično brojne i upadljive; od destruktivnog političkog sistema i zakonodavne razjedinjenosti, sistema obrazovanja koje ne prati stvarno stanje i potrebe društva, niskog životnog standarda, izostanka suradnje vladinog i nevladinog sektora, a potom i nedovoljnog aktivnog angažmana mladih ljudi kao posljedice navedenih faktora. No, i u takvim uvjetima, mladi su uspjeli izgraditi svoj status prije svega kao "graditelja mira." Rezultati pokazuju da postoji uvriježeno poimanje mladih u društvu kao bespomoćnih žrtava sistema ili pak nasilnika, no najveći broj se ipak odlučuje za prihvatanje pozitivne varijante, odnosno pozitivne uloge i značaja mladih u procesu poslijeratne izgradnje mira. Stoga, nada mladih osoba u bolje sutra ne bi trebala biti svakodnevno ugnjetavana, nego kamen temeljac na kojem bi vladajuće strukture trebali graditi to isto "bolje sutra" pružajući priliku mladima da svojim idejama, kreativnošću, hrabrošću, znanjem potječe željene promjene. Dakle, osluškivanje i podržavanje umjesto marginaliziranja mladih, preduvjet je za uspješnu provedbu i izgradnju procesa poslijeratne izgradnje mira u Bosni i Hercegovini.

LITERATURA

a) Knjige:

- Beridan, Izet 2003, *Konflikti*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
- Bubanja, Pavle 1993, *Filozofija mira*, Naučna knjiga, Beograd
- Ćurak, Nerzuk 2016, *Rasprava o miru i nasilju – (geo)politika rata – (geo)politika mira – studije mira*, Buybook, Sarajevo/Zagreb
- Dervišbegović, Muhamed 1995, *Socijalni rad: teorija i praksa*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
- Fischer, Martina 2006, *Peacebuilding and civil society in Bosnia-Herzegovina - Ten years after Dayton*, Berlin: Lit Verlag
- Galtung, Johan 2009, *Mirnim sredstvima do mira*, Službeni glasnik i NVO Jugoistok XXI, Beograd
- Heffermehl, Fredrik S. 2001, *Mir je moguć*, Beogradski krug, Beograd
- Kant, Immanuel 1781, *Vječni mir*, Filozofski nacrt
- Kruhonja, Katarina 2001, *Izabirem život: poslijeratna mira u istočnoj Hrvatskoj*, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek
- Linus Pauling, ur. 1998, *Svetska enciklopedija mira, Tom I i II*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Centar za demokratiju, Gutenbergova galaksija, Beograd
- Šadić, Sanela 2014, *Ljudska prava i socijalni rad*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
- Mujagić, Nermina 2017, *Višegrađanstvo: Analize i nove teorije na relaciji: država, građani i društvo*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
- Popov Momčinović, Zlatiborka 2018, Žene i procesi pomirenja u Bosni i Hercegovini: Izazov rodnim ulogama, usta(nov)ljenim narativima i performativnim praksama s osvrtom na religiju, Fondacija CURE, Sarajevo
- Sejfija, Ismet 2010, *NVO sektor u BiH: tranzicijski izazovi*, Bosanska riječ, Tuzla
- Sekulić, Božidar, Gajo 2006, *Individuum i nasilje 1991: Otvorena pisma protiv rata*, Rabic, Sarajevo
- Termiz, Dževad 2009 , *Metodologija društvenih nauka*, II izdanje, TDK "Šahinpašić," Sarajevo

b) Zbornici radova i publikacije:

- Bitoljanu, Ana 2007, *Etika i mirovni rad – nepodnošljiva lakoća delovanja iz 20 poticaja za buđenje i promenu o izgradnji mira na prostoru bivše Jugoslavije*, Centar za nenasilnu edukaciju, Beograd/Sarajevo
- Bloomfield, David, Barnes, Teresa, Huyse, Luc 2003, *Reconciliation after violent conflict*, International Institute for Democracy and Electoral Assistance, Sweden.
- Brethfeld, Julie, Vadakaria, Nino 2012, *Leaving the past behind: The perceptions of youth in BiH*, Nansen dialogue Centre Sarajevo and Safeworld, Sarajevo
- Ćosić, Čurak 2017, *Nauka o miru (hrestomatija za internu upotrebu)*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
- Čurak, Nerzuk, Brand, Judith 2018, *Politike izgradnje mira u regionu: opterećenja prošlosti i vizije budućnosti*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
- Franović, Ivana 2013, *Suočavanje s prošlošću u kontekstu etnonacionalizma: Slučaj Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije*, Centar za nenasilnu akciju, Sarajevo
- Franović, Ivana 2016, *Mirovno obrazovanje kao pokretač društvenih promjena*, Centar za nenasilnu akciju, Sarajevo
- Gvozdenović, Anja, Potočnik, Dunja 2009, *Mladi i izgradnja mira*, Institut za društvena istraživanja, Zagreb
- Jindra, Ranka 2007, *Utjecaj volontera u kreiranju uvjeta izgradnje mira i zajednice u multietničkim zajednicama*, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava: Filozofski fakultet, Osijek
- Maros, Zorica, Tomašević, Darko 2016, *Zlo nasilja u etničkim sukobima. Poraz moralno – povjesnog imperativa: nikada više*, Katolički bogoslovni fakultet Sarajevo, Glas koncila, Zagreb
- Pečković, Adnan, Jašarević, Jasmin 2020, *Omladinski rad u Bosni i Hercegovini: Nastanak i razvoj u periodu 1995 – 2020*, PRONI Centar za omladinski razvoj, Brčko
- Bajtal, Esad, Katalinski, Ranka, Vlaisavljević, Sanja, Dautović, Nefiza 2009, *Promocija dijaloga i učešća civilnog društva kao instrument prevencije konflikta i pomirenja u Bosni i Hercegovini*, Žene ženama, Sarajevo
- Raffai, Ana Marija, Božićević, Goran, Račić, Jasna, Ivčić, Snježana, Kranjec, Julija 2012, *Društvena promjena kroz objektiv mirovnih studija*, Centar za mirovne studije/Kuća ljudskih prava, Zagreb

- Santa-Barbara, Julia 2007, *Reconciliation. Handbook of Peace and Conflict Studies*, Routledge, London and New York
- Schirch, Lisa 2012, *Priručnik za stratešku izgradnju mira*, Fondacija Mirovna akademija, Sarajevo
- Simpson, Graeme 2010, *The missing peace: The need for a long term strategy in Bosnia and Herzegovina*, Nansen dialogue Centre Sarajevo and Safewold.
- Topić, Tanja, Živanović, Aleksandar, Žolja, Aleksandar 2008, *Studija: Mirovni aktivizam u Bosni i Hercegovini*, Helsinški parlament građana, Banja Luka

b) Internet izvori

- Bašić, Goran 2013, *Pomirenje i nepomirivost: prije onih koji su preživjeli rat u Bosni i Hercegovini*. Dostupno na: <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A878002&dswid=-1370> (datum pristupa: 13.6.2020.)
- Bašić, Sanelia 2012, *Izazovi društvenog razvoja i profesija socijalnog rada u postkonfliktnom i tranzicijskom društvu: iskustva u Bosni i Hercegovini*. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/104554> (datum pristupa: 22.07.2020.)
- Bašić, Sanelia, Brading, Morgiana, Sofradžija, Halima, Šačić, Nermina, Cerić, Haris, Arula Bojan, Gradaščević Jasmina 2005, *Problemi djece i omladine u kontekstu ljudskih prava u Bosni i Hercegovini*. Dostupno na: <http://www.ibhi.ba/Documents/Publikacije/2006/Problemi%20djece%20i%20omladine-IBHI.pdf> (datum pristupa: 23.4. 2020.)
- *Centar za nenasilnu akciju, Sarajevo/Beograd*. Dostupno na: <https://nenasilje.org/> (datum pristupa: 03.07.2020.)
- Ćurak, Nerzuk 2019, *Optužujem*. Dostupno na: <https://www.mreza-mira.net/vijesti/clanci/nerzuk-curak-optuzujem/> (datum pristupa: 06.07.2020.)
- Del Felice, Celina, Wisler, Andria 2007, *The Unexplored Power and Potential of Youth as Peace-builders*. Dostupno na: www.peacestudiesjournal.org.uk (datum pristupa 14.07.2020.)
- Dervišbegović, Muhamed, Šadić, Sanelia 2008, *Problemi, ograničenja, moguće dileme i etika socijalnog rada*. Dostupno na: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=77135>

- Duilović, Daria, Sinanović, Nedim, Basarić, Halko, Kulenović, Jan-Zlatan, Kuruzović, Nebojša, Rotim Maritna 2008, *Mladi trebaju omladinsku politiku: Analiza položaja mladih i omladinskog sektora u Bosni i Hercegovini*. Dostupno na: https://pjpeu.coe.int/documents/42128013/47261830/Analiza_mladi_BiH_2008.pdf f/5aeb233f-2dd1-4b7b-9b25-c70b49f2db05 (datum pristupa 27.06.2020.)
- Institut za razvoj mladih KULT. Dostupno na: <http://mladi.org/v2/bs/> (datum pristupa: 03.07.2020.)
- Mala škola za izgradnju mira, 2015. Dostupno na: <http://sspb.probuducnost.ba/> (datum pristupa: 27.4.2020.)
- Nadbiskupijski centar za pastoral mladih Ivan Pavao II. Dostupno na: <https://www.mladicentar.org/> (datum pristupa: 03.07.2020.)
- Muller, Ragnar, 2014, Transformacija/civiliziranje konflikta http://www.dadalos-d.org/frieden/grundkurs_2.htm (datum pristupa: 07.05.2020.)
- Peace Nexus Fondation 2016, Young people's participation in peacebuilding Dostupno na: <https://www.youth4peace.info/system/files/2016-10/PRACTICE%20NOTE%20-%20Young%20People%27s%20Participation%20in%20Peacebuilding%20%282016%29.pdf> (datum pristupa 14.07.2020.)
- Sejfija, Ismet, Delić, Amer, Cipurković, Edin 2013, *Mladi i mirovni rad*. Dostupno na: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sarajevo/10458.pdf> (datum pristupa: 23.4.2020.)
- Turčilo, Lejla, Osmić, Amer, Dudić, Anida, Kapidžić, Damir, Šadić, Sanelia, Žiga, Jusuf 2018, *Studija o mladima Bosna i Hercegovina 2018./2019.* Dostupno na: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sarajevo/15288.pdf> (datum pristupa 23.4.2020.)
- Turčilo, Lejla, Bašić, Sanelia, Kapidžić, Damir, Žiga, Jusuf, Šmigoc-Brkić, Jelena, Osmić, Amer, Džananović/Miraščija, Nedžma 2014, *Studija o mladima Bosna i Hercegovina 2014.* Dostupno na: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sarajevo/11436.pdf> (datum pristupa: 23.4.2020.)
- UNICEF 2016, Glasovi mladih. Dostupno na: <https://www.unicef.org/bih/izvje%C5%A1taji/glasovi-mladih> (datum pristupa: 27.06.2020.)

PRILOZI

Prilog br. 1 – Obrazac anketnog upitnika

Univerzitet u Sarajevu

Fakultet političkih nauka

Odsjek za socijalni rad/ MA

Kandidat za master tezu: Marina Papić, 720/II-SW

Drage kolege i kolegice, mirovnjaci,

pred Vama se nalazi anketni upitnik koji je namjenjen mladim, mirovnim aktivistima (15 - 30) koji aktivno učestvuju u mirovnim aktivnostima organizacija civilnog društva na području Bosne i Hercegovine.

Provodenjem ovog istraživanja, cilj mi je da ispitan i utvrdim:
- ulogu i značaj mlađih osoba u procesu poslijeratne izgradnje mira, kroz analizu mirovnih aktivnosti različitih organizacija civilnog društva
- doprinos organizacija civilnog društva poslijeratnoj izgradnji mira kroz (mirovno) obrazovanje mlađih, kao i saznanja koliko je to doprinijelo poboljšanju položaja mlađih osoba
- te da li je Bosna i Hercegovina mirovnim djelovanjem mlađih, na korak bliže pozitivnom miru, te koji se to socijalni, politički, ekonomski i drugi faktori javljaju kao izazovi u procesu poslijeratne izgradnje mira i uključenosti mlađih

Anketni upitnik se sastoji iz četiri odjeljka; prvi, koji se odnosi na opće podatke, drugi, koji se odnosi na mlađe i mirovni aktivizam, treći koji se odnosi na doprinos organizacija civilnog društva poslijeratnoj izgradnji mira, i četvrti, koji se odnosi na izazove u procesu poslijeratne izgradnje mira.

Anketni upitnik je u potpunosti anoniman i dobrovoljan, te će se dobijeni rezultati isključivo koristiti u naučno-istraživačke svrhe. Molim Vas da na pitanja odgovorite potpuno iskreno i otvoreno. Svaki Vaš odgovor je dragocjen i doprinosi potpunijoj realizaciji magistarskog rada. Potrebno je da na sva pitanja izaberete neku od ponuđenih opcija za koju smatrate da najbolje odgovara ili izražava Vaše mišljenje.

Za sve eventualne nejasnoće i pojašnjenja, možete mi se obratiti na e-mail adresu: marinapapic96@gmail.com

Hvala Vam na izdvojenom vremenu i uloženom trudu.

I. OPĆI PODACI

1. Spol: M / Ž

2. Dob: _____

3. Mjesto prebivališta: _____

4. Vaš stupanj obrazovanja:

- osnovna škola
- srednja škola
- prvi ciklus studija
- drugi ciklus studija
- treći ciklus studija

II. MLADI I MIROVNI AKTIVIZAM

1. Navedite naziv organizacije/organizacija, koje provode mirovne aktivnosti, a u okviru koje/ih ste angažirani: _____

2. Koliko dugo ste član organizacije?

- a) manje od godinu dana
- b) više od godinu dana
- c) više od dvije godine
- d) više od pet godina

3. Što Vas je motiviralo da se angažirate u organizacijama usmjerenim ka izgradnji mira?

- a) želja za promjenom trenutnog stanja u nacionalistički, orijentiranom društvu
- b) korisno provođenje slobodnog vremena
- c) uklanjanje vlastitih predrasuda i stereotipa o pripadnicima drugih nacija i religija
- d) pozitivna iskustva mojih prijatelja, kolega, u mirovnim aktivnostima

4. Kako biste definirali mirovni rad?

- a) učešće u mirovnim aktivnostima nevladinih organizacija, koje se ne bore za osvajanje vlasti
- b) uključivanje u aktivnosti političkih subjekata (stranaka/partija), koji se zalažu za uspostavljanje trajnog pozitivnog mira
- c) dugoročan proces, koji se odvija kroz koordinirane mirovne aktivnosti i uključenost svih aktera unutar društva s ciljem uspostavljanja pozitivnog mira

5. Tko od navedenih aktera, prema Vašem mišljenju, pruža najveći doprinos izgradnji mira?

- a) mladi ljudi kroz aktivnosti organizacija civilnog društva
- b) političari i državni službenici kroz državne institucije i mehanizme
- c) vjerski službenici kroz vjerske institucije
- d) nastavno osoblje kroz obrazovni sistem
- e) mediji

6. Koji od navedenih koncepata najviše odgovara poslijeratnoj generaciji mladih ljudi?

- a) mladi kao nasilnici, ekstremisti i potencijalni počinitelji novog sukoba
- b) mladi kao „graditelji mira“ i najvažniji akteri u procesu društvenih promjena
- c) mladi kao bespomoćne žrtve destruktivnog sistema, koji su u stalnoj dilemi između vlastitih pogleda na prošlost i interpretacija prošlosti, koje prenose ratne generacije

III. DOPRINOS ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA POSLIJERATNOJ IZGRADNJI MIRA

1. Civilnim angažmanom mladih, pospješuje se mogućnost institucionalnog podržavanja njihovih ideja.

- a) u potpunosti se ne slažem
- b) ne slažem se
- c) niti se slažem niti se ne slažem
- d) slažem se
- e) u potpunosti se slažem

2. Civilnim angažmanom, mladi su u prilici da poboljšaju svoj socio – ekonomski položaj u Bosni i Hercegovini.

- a) u potpunosti se ne slažem
- b) ne slažem se
- c) niti se slažem niti se ne slažem
- d) slažem se
- e) u potpunosti se slažem

3. Obrazovanju mladih za mir, najviše doprinose organizacije civilnog društva.

- a) u potpunosti se neslažem
- b) ne slažem se
- c) niti se slažem niti se ne slažem
- d) slažem se
- e) u potpunosti se slažem

4. Organizacije civilnog društva uspješno rade na pozitivnom razvoju, osnaživanju i aktiviranju mladih.

- a) u potpunosti se ne slažem
- b) ne slažem se
- c) niti se slažem niti se ne slažem
- d) slažem se
- e) u potpunosti se slažem

5. Obrazovanjem mladih za mir, omogućit će se transformacija narušenih društvenih odnosa i uspostavljanje pozitivnog mira u Bosni i Hercegovini.

- a) u potpunosti se ne slažem
- b) ne slažem se
- c) niti se slažem niti se ne slažem
- d) slažem se
- e) u potpunosti se slažem

6. Obrazovanje za mir treba biti sastavni dio i formalnog i neformalnog obrazovanja.

- a) u potpunosti se ne slažem
- b) ne slažem se
- c) niti se slažem niti se ne slažem
- d) slažem se
- e) u potpunosti se slažem

IV. IZAZOVI U PROCESU POSLIJERATNE IZGRADNJE MIRA

1. Označite 3 ključna faktora za koja smatrate da su prepreka poslijeratnoj izgradnji mira.

- a) nizak životni standard
- b) destruktivan politički sistem i zakonodavna razjedinjenost
- c) izostanak suradnje državnog i civilnog sektora
- d) sistem obrazovanja koji ne prati stvarno stanje i potrebe društva
- e) manjak (vladinih i nevladinih) organizacija koje se bave mirovnim aktivnostima
- f) izostanak institucionalne podrške mladih ljudi i njihovih ideja
- g) nedostatak finansijskih sredstava za provedbu mirovnih aktivnosti
- h) nedovoljan aktivan angažman mladih ljudi

2. Označite 3 ključna faktora za koje smatrate da utječu na nedovoljan mirovni i drugi angažman mladih ljudi u aktivnostima koje provode organizacije civilnog društva.

- a) generalna nezainteresiranost i apatija mladih
- b) manjak slobodnog vremena
- c) nepovoljan socio – ekonomski položaj
- d) manjak institucionalne podrške
- e) nedovoljna promoviranost mirovnih aktivnosti
- f) nepovjerenje u rad mirovnih organizacija
- g) sumnja da svojim djelovanjem mogu proizvesti pozitivnu promjenu u društvu
- h) ostalo: _____

3. Šta bi trebalo učiniti da se mladi aktivno uključe u mirovni rad?

- a) uvesti u obrazovni sistem obavezno obrazovanje o miru i mirovnom aktivizmu
- b) pri organiziraju mirovnih aktivnosti, njihovi nosioci trebaju uključiti mlade i konsultirati se s njima
- c) osigurati kontinuiranu medijsku promociju mirovnog aktivizma mladih
- d) sve navedeno

4. Što smatrate kao najveću prednost mirovnih aktivnosti organizacija civilnog društva?

- a) stvaraju mogućnost poboljšanja socio – ekonomskog položaja mladih ljudi i stanja u društvu generalno
- b) omogućavaju kvalitetno korištenje slobodnog vremena
- c) doprinose stvaranju "kulture pozitivnog mira" obrazovanjem za mir, kroz različite vrste aktivnosti (sportske, edukativne, kulturne)
- d) ostalo: _____

5. Da li ste upoznati s poljem djelovanja i aktivnostima socijalnih radnika?

- a) Nisam upoznat/a.
- b) Upoznat/a sam.
- c) Djelomično sam upoznat/a.

6. Smatrate li da je u procesu poslijeratne izgradnje mira neophodan veći angažman socijalnih radnika?

- a) Ne smatram.
- b) Smatram, jer svi akteri društva trebaju biti uključeni u proces poslijeratne izgradnje mira.

Naziv odsjeka i/ili katedre: socijalni rad

Predmet:

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime:	Marina Papić
Naslov rada:	Uloga mladih u poslijeratnoj izgradnji mira u Bosni i Hercegovini
Vrsta rada:	Završni magistarski rad
Broj stranica:	78

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Potpis

Sarajevo, 28.09.2020.